

IV. KRONIKA

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI ZARZĄDU GŁÓWNEGO POLSKIEGO TOWARZYSTWA LUDOZNAWCZEGO ZA OKRES OD WRZEŚNIA 1992 DO WRZEŚNIA 1996

Na 68. Walnym Zgromadzeniu Delegatów Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego w Szamotułach w dniu 18 września 1992 roku, odbyły się wybory do Zarządu Głównego, Głównej Komisji Rewizyjnej i Sądu Koleżeńskiego.

Do Zarządu Głównego wybrano: Tadeusza Baraniuka, Ewę Bączyńską, Elżbietę Berendt, Janusza Bohdanowicza, Zbigniewa Jasiewicza, Jana Heidenreicha, Krystynę Kaczko, Zygmunta Kłodnickiego, Eugeniusza Kłoska, Annę Kwaśniewską, Bronisławę Kopczyńską-Jaworską, Annę Kowalską-Lewicką, Teresę Lasową, Marię Parnowską, Andrzeja Rataja, Magdalenę Rostworowską, Zbigniewa Torońskiego, Romana Tubaję, Bernadettę Turno oraz Jana Cieślaka i Adama Bartosza – jako zastępców członków Zarządu Głównego. Z wymienionych osób ukształtowało się Prezydium Zarządu Głównego w następującym składzie:

Prezes – Zygmunt Kłodnicki,

Wiceprezysi – Roman Tubaja i Anna Kowalska-Lewicka,

Sekretarz Generalny – Magdalena Rostworowska,

Zastępca Sekretarza Generalnego – Elżbieta Berendt,

Skarbnik – Zbigniew Toroński,

Zastępca Skarbnika – Janusz Bohdanowicz,

Członek Prezydium Zarządu Głównego – Teresa Lasowa,

Do Głównej Komisji Rewizyjnej weszły następujące osoby:

Przewodniczący – Jerzy Adamczewski,

Zastępca Przewodniczącego – Irena Wronkowska,

Członkowie – Jan Luczkowski, Wojciech Sadowski i Irena Soppa. W skład Sądu Koleżeńskiego weszli: Przewodniczący – Stanisław Chmielowski. Członkowie – Kazimiera Wołos i Feliks Czyżewski.

Zarząd Główny, Prezydium Zarządu Głównego, Główna Komisja Rewizyjna oraz Sąd Koleżeński działały przez cały okres kadencji w nie zmienionym składzie.

W okresie sprawozdawczym odbyło się 25 zebrań Prezydium ZG (nie licząc szeregu spotkań członków Prezydium we Wrocławiu poświęconych przygotowaniom do obchodów jubileuszu PTL). Na zebraniach omawiano najbardziej istotne sprawy związane z działalnością Towarzystwa, jak:

- sprawy wydawnicze: typowanie i zatwierdzanie do druku poszczególnych pozycji, kolportaż wydawnictw, przekazy nieodpłatne, ceny poszczególnych wydawnictw, honoraria autorów, starania o dotacje i o pozyskanie sponsorów, praca Rady Wydawniczej itp.;

- sprawy finansowe: związane z wydawnictwami, finansowaniem Redakcji DWOK w Poznaniu i ODiIE w Łodzi, wykorzystywanie dotacji na działalność Towarzystwa, uposażenia pracowników;

- sprawy organizacyjne: problem ewentualnego przyłączenia Pracowni DWOK do Instytutu Archeologii i Etnologii PAN, podjęcie przez ODiIE – na zlecenie MKiS – opracowania kartoteki „Ginące zawody” i zmiany trybu zatrudnienia pracowników ODiIE, ewentualnego przejścia przez PTL archiwum PAE oraz Zeszytów PAE do sprzedaży wraz z wydawanymi przez PTL „Komentarzami”; utworzenia Oddziału PTL w Bielsku-Białej; przyjmowania nowych członków Towarzystwa;

- omawiano również sprawy związane z przygotowaniem do kolejnych walnych zgromadzeń delegatów i towarzyszących im sesji naukowych; szczególnie dużo czasu i starań poświęcono przygotowaniom do jubileuszu stulecia PTL przypadającego na rok 1995, które obchodzono we Wrocławiu i we Lwowie; rozważano też propozycję zmiany terminu WZD z września na czerwiec każdego roku:

- dyskusje dotyczyły też zaktywizowania środowisk młodych etnografów.

Zebrania plenarne Zarządu Głównego odbywały się zawsze w przeddzień walnych zgromadzeń delegatów (23 września 1993 roku w Chorzowie, 29 września 1994 w Łodzi, 8 września 1995 roku we Wrocławiu i 20 września 1996 roku w Zielonej Górze). Zebrania plenarne ZG i WZD każdorazowo były łączone z sesjami naukowymi dotyczącymi następujących zagadnień:

- „Źródłowa wartość dorobku O. Kolberga dla współczesnych badań nad kulturą” (Szamotoły, 18-20 września 1992 roku);

- „Kultura regionu w programach i podręcznikach szkolnych” (w Chorzowie);

- „O korzyściach płynących z etnografii” (w Łodzi);

- „Przeszłość i teraźniejszość etnologii polskiej. W stulecie Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego” (we Wrocławiu);

- „Utracone i odzyskane małe ojczyzny” (w Zielonej Górze).

Sesja naukowa i WZD w Łodzi połączone były z uroczystościami jubileuszowymi prof. B. Jaworskiej i prof. J. Kucharskiej oraz ze zjazdem absolwentów etnografii Uniwersytetu Łódzkiego, a we Wrocławiu z jubileuszem stulecia naszego Towarzystwa i również ze zjazdem absolwentów etnografii/etnologii Uniwersytetu Wrocławskiego.

Kilkakrotnie spotykała się też Główna Komisja Rewizyjna (10 września 1993 roku, 20 maja i 27 września 1994), przy czym w latach 1994/1995 brała bezpośredni udział w zebraniach Prezydium ZG, natomiast w roku bieżącym oprócz dwukrotnej kontroli dokumentów i spraw finansowych Zarządu Głównego (7-8 czerwca i 26 sierpnia 1996 roku) przeprowadziła też wizytację w Redakcji DWOK w Poznaniu (21 czerwca 1996).

W okresie od 5 października do 3 listopada 1994 roku kontrole w PTL we Wrocławiu przeprowadziła Najwyższa Izba Kontroli, a w kwietniu 1995 roku Zakład Ubezpieczeń Społecznych. Zalecenia pokontrolne były uwzględniane w późniejszej pracy Zarządu.

W omawianym czasie dokonały się następujące zmiany personalne: w roku 1995 odeszły, na własne życzenie, dwie osoby z księgowości ZG i jedna sekretarka (wszystkie były już emerytkami), a przyjęto jedną osobę na stanowisko księgowej i jedną sekretarkę; wszystkie te osoby były i są zatrudnione w wymiarze ½ etatu. Również w roku 1995 sekretarz czasopisma „Literatura Ludowa” z ¾ etatu wróciła na cały etat. Udało się zachować obydwie etaty w ODiE w Łodzi, do chwili obecnej przetrwał także w całości zespół pracowników DWOK w Poznaniu. Członkowie naszego Towarzystwa (głównie prezes Z. Kłodnicki i B. Jaworska) brali udział w wielu zjazdach, konferencjach, sympozjach, naradach, których tematem były następujące zagadnienia:

- opracowanie Karty Regionalizmu Polskiego,

- przygotowanie programu kształcenia młodzieży uwzględniającego tradycyjną kulturę ludową, folklor, sztukę ludową, kulturę mniejszości narodowych,

- przygotowanie *Encyklopedii kultury wsi polskiej*,

- opracowanie monografii terytorialnych w ramach programu „Dziedzictwo kulturowe w regionie”.

Naturalną kolejną rzeczą było osobiste zaangażowanie poszczególnych osób w realizację powyższych zagadnień. B. Jaworska oraz Z. Kłodnicki weszli do Rady Naukowej Krajowego Domu Twórczości Ludowej w Lublinie, a Z. Kłodnicki wszedł ponadto do Rady Programowej Centrum Animacji Kultury w Warszawie. W maju 1995 roku prof. B. Jaworska przebywała w Pradze na konferencji UNESCO poświęconej zachowaniu dziedzictwa kulturowego w Europie Środkowej i Wschodniej. W dniach 25-29 marca 1996 roku Prezes Z. Kłodnicki wziął udział w konferencji

Etnologicznego atlasu Europy w Trest na Morawach. Na tym sympozjum postanowiono, że następne, jedenaste sympozjum odbędzie się jesienią 1998 roku we Wrocławiu.

Towarzystwo nasze było też współorganizatorem, wraz z Katedrą Etnologii Uniwersytetu Wrocławskiego, sesji naukowych:

1. „Śląsk, etniczno-kulturowa wspólnota i różnorodność (Wrocław, 25-27 listopada 1993),
2. „Kultura ludów Australii i Oceanii w procesie przemian politycznych, ekonomicznych i wierzeniowych” (Wrocław, 25-26 listopada 1994). W organizacji pierwszej z wymienionych sesji współuczestniczyło Dolnośląskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne.

Rok 1995 upłynął pod znakiem obchodów stulecia naszego Towarzystwa. W ramach tych obchodów odbyła się sesja naukowa zatytułowana „Przeszłość i terażniejszość etnologii polskiej. W stulecie Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego” (9-11 września 1995 roku), a także zostały otwarte następujące wystawy:

- „Sto lat” Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego: Łwów 1895 – Wrocław 1995”,
- „Polskie opisanie świata” – obie wystawy w Muzeum Etnograficznym we Wrocławiu,
- „Moje widzenie świata – polscy naiwiści” – w Muzeum Archeologicznym we Wrocławiu.

Ponadto przygotowano także wystawę zatytułowaną „Pokucie – ziemia Wincenza”, która została otwarta w Bibliotece Zakładu Narodowego im. Ossolińskich dopiero 21 września 1995 roku. Do wszystkich tych wystaw wydane zostały przewodniki-informatory. Setna rocznica powstania PTL stała się też okazją do organizowania spotkań, wystaw, sesji i innych imprez w kilku oddziałach PTL w Polsce.

W obrębie Towarzystwa prowadzi działalność Ośrodek Dokumentacji i Informacji Etnograficznej w Łodzi oraz Redakcja Dziel Wszystkich Oskara Kolberga. W ODiIE pod kierunkiem prof. B. Jaworskiej pracowały przez cały omawiany okres 2 osoby (obecnie na niepełnych etatach), a od maja br. zespół powiększył się o jedną osobę (również na etacie cząstkowym).

W okresie sprawozdawczym prowadzono prace nad bibliografią etnologii polskiej za lata 1991-1995, 1986-1990 (druk w tym roku), 1929-1933 (opublikowana w 1993 roku), 1934-1939 (druk w tym roku). Przygotowywano też bibliografię selektywną do Biblioteki Nauk Społecznych (UNESCO) i Międzynarodowej Bibliografii Folkloru: kontynuowano współpracę z Redakcją DEMOSU; koordynowano pracę nad słownikami słów kluczowych dla potrzeb etnograficznych baz danych; przygotowane zostały słowniki z zakresu: kultury materialnej, kultury środowisk miejskich, medycyny ludowej, religijności ludowej, plastyki, muzyki instrumentalnej, metodologii, słownik słów kluczowych do bibliografii etnologii polskiej. Od listopada 1994 r. Ośrodek pracuje nad bazą danych „Ginące zawody” dla Ministerstwa Kultury i Sztuki. Prowadzona jest też stała obsługa kartotek ODiIE PTL.

Działalność Redakcji Dziel Wszystkich Oskara Kolberga w Poznaniu, której Redaktorem Naczelnym jest B. Linette, jest zagrożona z powodu nieustających, a ostatnio wręcz narastających trudności finansowych.

Przy Zarządzie Głównym PTL działa 20 oddziałów terenowych: w Gdańsku, Kaliszu, Koszalinie, Krakowie, Lublinie, Łańcucie, Łodzi, Mszanie Dolnej, Opocznie, Opolu, Poznaniu, Rzeszowie, Szczecinie, na Śląsku Górnym, w Toruniu, Warszawie, Wrocławiu, Zakopanem, Zamościu i Zielonej Górze. Ostatnio powstał jeszcze jeden oddział zatwierdzony na wczorajszym posiedzeniu Zarządu Głównego – w Bielsku-Białej, liczący 11 członków. W ramach niektórych oddziałów istnieją koła zainteresowań, jak:

- Koło Zainteresowań Kulturą Ormian (w Gdańsku, Krakowie, Wrocławiu i Warszawie),
- Koło Zainteresowań Kulturą Łużyczan (Poznań, Szczecin, Wrocław, Warszawa, choć w Warszawie Koło Serbołużyczan w ostatnim roku oddzieliło się definitywnie od PTL i usamodzieliło się),
- Koło Zainteresowań Kulturą Asyryjską (Poznań),
- Koło Hafciarskie (Kraków),
- Koło Etnografii Miasta (Warszawa).

Trzeba podkreślić, że są oddziały, które wyróżniają się dużą aktywnością na przestrzeni wielu lat; do takich należy szczególnie Kraków i Mszana Dolna. Są i takie, o których nic nie wiadomo, gdyż od lat nie przysyłają sprawozdań czy informacji o swej działalności; do nich należą oddziały w Kaliszu, Koszalinie, Rzeszowie, Szczecinie i Zakopanem.

Od września 1992 do września 1996 roku przyjęto 103 osoby (w 1992 roku – 13 osób, w 1993 – 19, w 1994 – 32, w 1995 – 18 i w 1996 roku – 21 osób). Po skreśleniu osób, które zrezygnowały z członkostwa oraz osób zmarłych, Towarzystwo nasze liczy obecnie 1 087 osób, w tym dwóch członków prawnych, 8 zagranicznych honorowych i 5 zwyczajnych ze Słowackiego Towarzystwa Ludoznawczego w Bratysławie.

(Na wczorajszym zebraniu ZG przyjęto 19 nowych członków, w tym 11 osób tworzących nowy oddział w Bielsku-Białej. A zatem stan na dzień 20 września br. – to 1 106 osób.)

W okresie sprawozdawczym przyznano członkostwo honorowe naszego Towarzystwa następującym osobom:

- prof. Dorocie Simonides (w Opolu w 1992 roku),
- dr. Piotrowi Świerkowi (w Opolu w 1992 roku),
- Franciszkowi Frączkowi (w Chorzowie w 1993 roku),
- prof. Jadwidze Kucharskiej i mgr. Zdzisławowi Podkańskiemu (w Łodzi w 1994 roku),
- prof. Gerardowi Labudzie i prof. Zbigniewowi Jasiewiczowi (we Wrocławiu w 1995 roku).

Działalność wydawnicza

W latach 1992 – 1996 ukazały się następujące publikacje:
Rocznik „Lud”: tomy 75 (za rok 1992), 76 (za 1993 rok), 77 (za 1994 rok), 78 (za 1995 rok) i 79 (za 1995 rok – wersja angielska). Redaktorem naczelnym „Ludu” jest Z. Jasiewicz.

Dwumiesięcznik „Literatura Ludowa”:

zeszyty 1, 2, 3, 4-5, 6 za rok 1992 (łącznie nakład 3 500 egz.);

zeszyty 1, 2, 3, 4-6 za rok 1993 (łącznie nakład 2 400 egz.);

zeszyty 1, 2, 3, 4-6 za rok 1994 (łącznie nakład 1 900 egz.);

zeszyty 1, 2, 3, 4-5, 6 za rok 1995 (łącznie nakład 2 000 egz.);

zeszyty 1, 2 za rok 1996 (łącznie nakład 800 egz.).

Redaktorem naczelnym jest Czesław Hernas. „Literatura Ludowa” w ostatnich latach ukazuje się bez opóźnień, przy czym niekiedy wychodzi łącznie 2 do 3 zeszytów.

W ramach nowej serii „Biblioteka Literatury Ludowej” również pod redakcją Cz. Hernasa ukazała się w ostatnim roku książka Daniela Kadłubca *Górnicy śmiech. Humor ludowy pogranicza czesko-polskiego*.

„Biblioteka Popularna” pod redakcją Anny Kowalskiej-Lewickiej wzbogaciła się o nowy tom: *Ubiory ludowe w Polsce* autorstwa Teresy Karwickiej.

W serii „Prace i Materiały Etnograficzne” pod redakcją Edwarda Pietraszka ukazała się książka Wilhelma Gaja-Piotrowskiego zatytułowana *Duchy i demony w wierzeniach ludowych w okolicach Stalowej Woli, Rozwadowa i Tarnobrzega*.

W ramach „Archiwum Etnograficznego”, którego redaktorem naczelnym jest Janusz Kamocki ukazały się dwie pozycje: Artura Hlebowicza – *Bibliografia etnografii polskiej za lata 1926-1933*, oraz Witolda Piksy – *Spojrzenie na Tatry poprzez wieki*.

Od kilku lat ukazują się książki w ramach serii „Biblioteka Zesłańca” której redaktorem naczelnym jest Antoni Kuczyński. Biblioteka ta w swoim profilu uwzględniła literaturę wspomnieniową związaną z dziejami Polaków na Syberii, zawierającą wiele treści etnograficznych oraz monografie biograficzne dotyczące postaci wybitnych badaczy związanych z nurtem zesłańczo-emigracyjnym naszej nauki. W ramach tej serii ukazało się dotychczas 18 pozycji.

Od 1994 roku ukazują się *Komentarze do Polskiego atlasu etnograficznego* pod redakcją Janusza Bohdanowicza. Wysły jut dwie części tomu 1. (Rolnictwo i hodowla) oraz tom 2. dotyczący budownictwa.

W ramach najnowszej serii wydawniczej noszącej tytuł „Dziedzictwo kulturowe” pod redakcją Zygmunta Kłodnickiego ukazał się w roku bieżącym pierwszy tom dotyczący Dolnego Śląska.

Seria „Łódzkie Studia Etnograficzne” jest organem wydawniczym oddziału PTL w Łodzi. Po zmarłej J. Kucharskiej redakcję objęła Grażyna Ewa Karpińska. Seria ta wydała w ostatnich latach 4 pozycje: *Pracować aby żyć* autorstwa Grażyny Ewy Karpińskiej, Bronisławy Jaworskiej i Andrzeja Woźniaka; *Poszukiwanie tożsamości kulturowej Kaszubów* Jadwigi Kucharskiej; *Kultura a ikonosfera* Krystyny Piątkowskiej oraz 34 tom tej serii będący pracą zbiorową.

Wydawnictwa Redakcji Dzieł Wszystkich Oskara Kolberga – brak danych.

Nie licząc „Łódzkich Studiów Etnograficznych” oraz kolejnych tomów wychodzących z Redakcji DWOK, łączna wielkość nakładu wymienionych serii osiągnęła w okresie sprawozdawczym 68 909 egzemplarzy, tj. 792 arkusze wydawnicze, przy czym „Łódzkie Studia” i DWOK osiągnęły 101 arkuszy, co daje łącznie 893 arkusze wydawnicze. Sprawy wydawnicze prowadzi Antoni Kuczyński.

Biblioteka Naukowa im. Jana Czekanowskiego

Księgozbiór liczy obecnie 38 116 woluminów. W okresie od września 1992 do września 1996 roku powiększył się o 1 973 woluminy. Najwięcej książek wpływa z wymiany wydawnictw, które Biblioteka prowadzi z 38 instytucjami krajowymi i 160 instytucjami zagranicznymi. Z księgozbioru korzystali przede wszystkim pracownicy naukowcy i studenci Katedry Etnologii; stałymi czytelnikami są historycy, archeolodzy, kulturoznawcy, geografowie, filolodzy z Uniwersytetu Wrocławskiego oraz pracownicy Muzeum Etnograficznego. Co roku do Centralnego Katalogu Biblioteki Narodowej w Warszawie wysyłany jest wykaz czasopism zagranicznych, które wpływają do Biblioteki PTL we Wrocławiu. Bibliotekę prowadzi mgr Jadwiga Kłodnicka.

Archiwum Naukowe

W ostatnich czterech latach Archiwum powiększyło się o materiały po śp. Andrzeju Gólskim (dotyczące budownictwa ludowego Wielkopolski); Jadwiga Pawłowska przekazała dokumentację m.in. z własnych badań terenowych prowadzonych na Dolnym Śląsku; Józef Dzienis przekazał materiały dotyczące historii Łódzkiego Oddziału PTL.

Zbiory sybirackie, cieszące się niesłabnącym zainteresowaniem powiększyły się o kolejne prace autorskie i liczą obecnie 777 zinwentaryzowanych tek. Z materiałów archiwalnych korzystają (także w formie kserokopii) pracownicy muzeów (Wrocław, Kraków, Rabka, Warszawa, Gdańsk), pracownicy Uniwersytetu Wrocławskiego i Warszawskiego, badacze-amatorzy i bardzo licznie studenci historii i polonistyki Uniwersytetu Wrocławskiego i Poznańskiego. Archiwum prowadzi mgr Paulina Suchecka.

Zarówno Biblioteka jak i Archiwum włączyły się do prac związanych z przygotowaniem wystaw organizowanych w Muzeum Etnograficznym we Wrocławiu z okazji stulecia PTL.

Magdalena Rostworowska

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI ZARZĄDU GŁÓWNEGO POLSKIEGO TOWARZYSTWA LUDOZNAWCZEGO ZA OKRES OD WRZEŚNIA 1996 DO WRZEŚNIA 1997

W dniu 20 września 1996 roku na Walnym Zgromadzeniu Delegatów Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego w Zielonej Górze odbyły się wybory do Zarządu Głównego, Głównej Komisji Rewizyjnej i Sądu Koleżeńskiego. Do Zarządu Głównego wybrano: Elżbietę Berendt, Janusza Bohdanowicza, Alfreda Gaudę, Jana Heidenreicha (zmarł 27 października 1996 roku), Zbigniewa

Jasiewiczza, Krystynę Kaczko, Zygmunta Kłodnickiego, Bronisławę Kopczyńską-Jaworską, Annę Kwaśniewską, Teresę Lasową, Bogusława Linette, Marię Parnowską, Andrzeja Rataja, Magdalenę Rostworowską, Teresę Smolińską, Zbigniewa Torońskiego, Irenę Sopkę, Romana Tubaję, Bernadettę Turno.

Z wymienionych osób ukształtowało się Prezydium Zarządu Głównego w następującym składzie:

Prezes – Zygmunt Kłodnicki.

Wiceprezysi – Bronisława Kopczyńska-Jaworska, Teresa Smolińska.

Sekretarz Generalny – Magdalena Rostworowska, zastępca – Alfred Gauda.

Skarbnik – Zbigniew Toroński, zastępca – Janusz Bohdanowicz.

W skład Głównej Komisji Rewizyjnej weszli: Jerzy Adamczewski, Maria Golubkow, Wojciech Sadowski. Zastępcy członków GKR: Mieczysław Soppa i Irena Wronkowska.

W skład Sądu Koleżeńskiego weszli: Anna Brzozowska-Krajka, Stanisław Chmielowski, Aleksandra Tyszkowa.

W miejsce zmarłego w październiku mgr. Jana Heidenreicha Prezydium Zarządu Głównego na posiedzeniu w dniu 14 lutego 1997 roku powołało – zgodnie ze statutem Towarzystwa – dr Annę Kowalską-Lewicką na zastępcę członka Zarządu Głównego.

W okresie sprawozdawczym odbyło się pięć zebrań Prezydium Zarządu Głównego (7 listopada 1996 roku we Wrocławiu, 6 i 19 grudnia 1996 roku w Poznaniu, 14 lutego 1997 roku we Wrocławiu i 21 czerwca w Łodzi), jedno zebranie Rady Wydawniczej (7 listopada we Wrocławiu) i jedno zebranie Zarządu Głównego (24 września 1997 roku w Mszanie Dolnej). Główna Komisja Rewizyjna obradowała trzy razy we Wrocławiu. Jej członkowie w roku bieżącym nie uczestniczyli w posiedzeniach Prezydium.

Większość zebrań Prezydium (w tym dwa zebrania w Poznaniu) były w całości poświęcone sprawom związanym z Redakcją DWOK. Wobec nieustających trudności finansowych i co się z tym wiąże, zagrożenia bytu Redakcji, podejmowane były liczne i bardzo żmudne starania (głównie ze strony prof. Labudy i prof. Kłodnickiego), by placówkę tę uratować. Nie udało się jednak przyłączyć jej ani do Instytutu Kultury przy Ministerstwie Kultury i Sztuki, ani do Instytutu Archeologii i Etnologii PAN, ani do Instytutu Badań Literackich PAN. Pod koniec roku 1996 prof. B. Linette zrezygnował ze stanowiska redaktora naczelnego Redakcji DWOK i zastąpił go na krótko jako pełniący obowiązki dr hab. Wojciech Łysiak. Brak możliwości funkcjonowania Redakcji zmusił członków Prezydium do rozpatrzenia problemów związanych z likwidacją tej placówki, a mianowicie:

- rozwiązanie umów o pracę z pracownikami DWOK-u.
- przekazania rękopisów, opracowań powstałych w Pracowni oraz materiałów przygotowanych do kolejnych tomów.
- przeniesienie i likwidacja subskrypcji,
- zabezpieczenie majątku ruchomego (różnego rodzaju sprzętu: szaf, maszyn, komputerów itp.),
- opłacenie zaległych rachunków w drukarni oraz za czynsz, energię elektryczną itp.

Na zebraniu w dniu 14 lutego 1997 roku J. Pałka, sekretarz Redakcji, przedstawił 4 warianty zmiany statusu Redakcji DWOK, a mianowicie:

1. podporządkowanie Muzeum Rolnictwa w Szreniawie. Przypuszczalnie jednak Muzeum to nie wyrazi zgody. Dyrekcja nie jest tym zainteresowana, ponieważ Muzeum jest finansowane przez Ministerstwo Rolnictwa;

2. przejście DWOK-u przez Uniwersytet, o czym prof. Labuda rozmawiał już wstępnie z prof. Jurgą, rektorem UAM. Nie ma jednak jeszcze co do tego pewności i decyzji;

3. przyłączenie DWOK-u do Biblioteki Kórnickiej. Na złożoną propozycję nie ma jeszcze odpowiedzi i raczej jest mała nadzieja, by Biblioteka zgodziła się na to;

4. stworzenie nowego organizmu, może pod patronatem wojewody, prezydenta, części posłów, ludzi świata nauki; może by było to stowarzyszenie lub fundacja powołana wyłącznie po to, by opracowywać dzieła Oskara Kolberga.

Żadnej z tych propozycji nie udało się zrealizować.

Na zebraniu 21 czerwca 1997 roku prof. Jaworska zaproponowała, by na najbliższym Zjeździe PTL, we wrześniu br. powołać komisję, która zajęłaby się sprawą likwidacji placówki, a WZD musiałby podjąć ostateczną decyzję. Ustalono jednak, że chodzi nie o likwidację, a jedynie – z braku środków finansowych – o zawieszenie działalności DWOK i umieszczenie całego majątku Pracowni w jednej instytucji, aby w sprzyjających okolicznościach można było uruchomić edycję. W tym celu należy do września przeprowadzić inwentaryzację majątku DWOK.

Ostatecznie znaleziono inne rozwiązanie i został utworzony Instytut im. Oskara Kolberga (zarejestrowany 30 lipca br. przez Sąd Wojewódzki w Poznaniu pod numerem RST 2311). W skład Zarządu, Komisji Rewizyjnej i Rady Naukowej weszli:

Zarząd:

Prezes Zarządu: prof. dr hab. Wojciech Burszta
 prof. dr hab. Zbigniew Jasiewicz
 prof. dr hab. Gerard Labuda
 prof. dr hab. Jan Stęszewski
 prof. dr hab. Jerzy Wisłocki
 dr Maria Koško

Wiceprezes: mgr Jan M. Palka

Komisja Rewizyjna:

Przewodnicząca: mgr Agata Skrukwa
 prof. dr hab. Aleksander Posern-Zieliński
 dr Ryszard Vorbrich

Rada Naukowa:

Przewodniczący: prof. dr hab. Gerard Labuda

Kolejna sprawa omawiana na zebraniach Prezydium to problem przeniesienia siedziby biblioteki i archiwum oraz redakcji wydawnictw do innego miasta – np. Opola lub Cieszyna. Władze Uniwersytetu Wrocławskiego, do którego należy lokal zajmowany przez Zarząd Główny, postanowiły obciążyć PTL, kosztami utrzymania lokalu, co jest równe całorocznemu budżetowi naszego Towarzystwa. Istnieje także projekt przekazania pomieszczeń Instytutowi Historii Sztuki Uniwersytetu. Na razie udało się nakłonić rektora do odstąpienia od zamiaru pobierania opłat za lokal jak i przeniesienia do niego Instytutu Historii Sztuki, jednak nie wiadomo na jak długo. Rozpatrywano różne warianty rozwiązania tego palącego problemu, a mianowicie:

- zwrócenia się do władz miasta o przydział w innym miejscu lokalu (bezpłatnie),

- zwrócenia się o pomoc do Ossolineum, które przejęło budynki po Armii Radzieckiej. Ze względu na ich usytuowanie na obrzeżach miasta byłoby to jednak uciążliwe dla czytelników biblioteki.

Z powodu trwałych trudności finansowych został zagrożony również byt Ośrodka Dokumentacji i Informacji Etnograficznej w Łodzi. Nie udało się dojść do porozumienia z Uniwersytetem Łódzkim, ani z Instytutem Sztuki Ministerstwa Kultury i Sztuki w sprawie ewentualnego przejęcia ODIE.

Na posiedzeniu Ogólnopolskiego Przeglądu Dorobku Twórców Ludowych i Popularyzatorów Kultury Ludowej im. O. Kolberga została przyznana Ośrodkowi nagroda honorowa im. O. Kolberga „Za zasługi dla kultury ludowej” (medal i dyplom).

Sprawy wydawnicze, jak: pozyskiwanie funduszy na wydawnictwa, wysokość nakładu poszczególnych tytułów, terminy opracowań do druku, plan wydawniczy na rok 1997, uwzględniający zaległości z roku 1996, a także rozprowadzanie, sprzedaż gotowych wydawnictw – to tematy omawiane nie tylko na posiedzeniu Rady Wydawniczej, ale i Prezydium.

Jak co roku, na każdym zebraniu Prezydium dużo czasu poświęcano sprawom finansowym, które warunkują wszystkie dziedziny działalności naszego Towarzystwa. Należy podkreślić, że przychody Towarzystwa pochodzą głównie ze sprzedaży wydawnictw, z czego pokrywane są wydatki takie jak wynagrodzenie redaktora naczelnego, księgowej, magazynierki, koszty rozmów telefonicznych, korespondencji, zakup materiałów biurowych, papieru itp.

Na zebraniach Prezydium zajmowano się również sprawą organizacji sesji w Mszanie, której wstępne opracowanie podjęła się prof. B. Jaworska. Ze względu na teren, gdzie się odbywa WZD, zaproponowała tytuł sesji: „Między Lachami a góralami”. Organizacją sesji i zjazdu delegatów zajął się Oddział w Mszanie Dolnej z Teofilą Latoś na czele.

Przy Zarządzie Głównym PTL działa 21 oddziałów. Najmłodszym jest oddział powstały w ubiegłym roku w Bielsku-Białej, liczący 11 członków. W niektórych oddziałach istnieją koła zainteresowań. W Gdańsku i w Krakowie istnieją Koła Zainteresowań Kulturą Ormian, w Krakowie Klub Hafciarski, a w Opocznie Koło Miłośników Folkloru Opoczyńskiego.

Do 20 września br. zaledwie 6 oddziałów nadesłało sprawozdania ze swej rocznej działalności. Jak co roku aktywnością wyróżnia się oddział w Krakowie. Prezydium ZG oczekuje, że poszczególne oddziały przedstawią sprawozdania na WZD i następnie prześlą je Zarządowi Głównemu, by pozostały w dokumentacji Towarzystwa.

W okresie od września 1996 do września 1997 roku w poczet członków Towarzystwa przyjęto 31 osób. Obecnie liczy ono 1 081 członków.

Działalność wydawnicza

W okresie sprawozdawczym ukazał się kolejny – 80 tom „Ludu” w roku 1996, a następny za rok 1997 znajduje się w toku opracowania redakcyjnego. Wyszły również drukiem zeszyty „Literatury Ludowej” 4-6 za rok 1996 oraz 1, 2 i 3 za rok 1997, a pozostałe zeszyty są w stadium realizacji edytorskiej. Ukazał się też 35 tom „Łódzkich Studiów Etnograficznych” zatytułowany *Wobec kultury. Problemy antropologa*. Zgodnie z zadaniami planowanymi na rok 1996 w omawianym okresie sprawozdawczym ukazały się: *Komentarze do Polskiego atlasu etnograficznego* tom 3, R. Vorbrich, *Górale Atlasu Marokańskiego* – seria „Prace Etnologiczne”, *Dwa polskie pamiętniki z Syberii – wiek XVII i XVIII* – seria „Biblioteka Zesłańca”, Z. Kierska, *Kędy kaczski step. Dziennik deportowanej* – seria „Biblioteka Zesłańca” oraz A. Andrunik, *Bibliografia etnografii polskiej za lata 1934-1939* i J. Kościelska *Bibliografia etnografii polskiej za lata 1986-1990* – seria „Archiwum Etnograficzne”.

Obecnie w trakcie realizacji wydawniczej znajdują się następujące prace: *Komentarze do Polskiego atlasu etnograficznego* t. 4; *Między Polską, Bośnią, Bukowiną i Serbią* Dušana Drłjaćy; *Karol Bohdanowicz: Szkic portretu badacza Azji* w opracowaniu Z. Wójcika.

Należy podkreślić, że redaktor A. Kuczyński zadbał o to, by zestaw tytułów z serii „Biblioteka Zesłańca” został wręczony Ojcu Św. w czasie Jego ostatniej pielgrzymki do Polski: nastąpiło to w Legnicy 2 czerwca br.

Do sprawozdania z działalności wydawniczej PTL dołączone jest zestawienie tytułów poszczególnych tomów, zeszytów, jakie ukazały się od 1992 roku, z zaznaczeniem nakładu i stanu w magazynie na dzień 30 sierpnia 1997 roku.

Działalność wydawniczą prowadzi dr Antoni Kuczyński.

Biblioteka Naukowa im. J. Czekanowskiego

W okresie sprawozdawczym księgozbiór powiększył się o 396 woluminów (w tym 83 pozycje pochodzą z zakupów, 187 z krajowej i zagranicznej wymiany wydawnictw, 111 z darów i 16 woluminów to wydawnictwa własne PTL) i liczy obecnie 38 513 woluminów. Wymianę wydawnictw Biblioteka prowadziła z 38 instytucjami krajowymi i 160 instytucjami zagranicznymi. Z księgozbioru korzystali pracownicy naukowcy i studenci Katedry Etnologii. Muzeum Etnograficznego. Stałymi czytelnikami są też historycy, archeolodzy, kulturoznawcy, filolodzy, re-

daktorzy radia i telewizji i inni. W czytelni udostępniono 3 900 woluminów, na zewnątrz czytelnikom indywidualnym wypożyczono 820 woluminów. Do Centralnego Katalogu Biblioteki Narodowej w Warszawie wysłano wykaz czasopism zagranicznych, które wpłynęły do Biblioteki w 1996 r. Bibliotekę prowadzi mgr Jadwiga Kłodnicka.

Archiwum Naukowe

W okresie sprawozdawczym w Archiwum powiększył się zbiór wspomnień sybirackich o 42 teki i liczy obecnie 816 numerów inwentarzowych. Zbiór ten cieszy się niesłabnącym zainteresowaniem, o czym świadczy ilość wypożyczeń: 190 tj. ok. 1 200 tek. W oparciu o dwa maszynopisy przygotowywane są kolejne publikacje z serii „Biblioteka Zesłańca”. Ze zbiorów Archiwum korzystali głównie studenci i pracownicy naukowcy Uniwersytetu Wrocławskiego i WSP w Krakowie. Archiwum prowadzi mgr Paulina Suchecka.

Magdalena Rostworowska

72. WALNE ZGROMADZENIE DELEGATÓW POLSKIEGO TOWARZYSTWA LUDOZNAWCZEGO, ZIELONA GÓRA, 20 WRZEŚNIA 1996

72. Walne Zgromadzenie Delegatów Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego otworzyła I. Soppa, Prezes Oddziału PTL w Zielonej Górze, witając serdecznie wszystkich zebranych, w tym gości zagranicznych. Prezes wyraziła nadzieję, że będzie to czas owocnych obrad, przemysleń oraz wytyczenia drogi dla PTL na dalsze lata. Prezes poinformowała też zebranych o programie tego dnia oraz przekazała informacje organizacyjne.

Następnie poprosiła Z. Kłodnickiego, Prezesa PTL, o zabranie głosu.

Prezes powitał zebranych, w tym Anatola Omelaniuka, Przewodniczącego Krajowej Rady Towarzystw Regionalnych i wiceprzewodniczącego Dolnośląskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego. Następnie przedstawił porządek obrad WZD, który zebrani przyjęli jednogłośnie:

- Wybór Przewodniczącego i Sekretarza obrad
- Wspomnienie zmarłych członków PTL
- Odczytanie protokołu z poprzedniego, 71. WZD PTL
- Powołanie Komisji Mandatowej, Wnioskowej i Skrutacyjnej
- Sprawozdanie Sekretarza Generalnego
- Sprawozdanie Skarbnika
- Sprawozdanie Głównej Komisji Rewizyjnej
- Sprawozdanie Redakcji Dzieł Wszystkich Oskara Kolberga
- Sprawozdanie Ośrodka Dokumentacji i Informacji Etnograficznej
- Dyskusja nad sprawozdaniami i udzielenie absolutorium ustępującemu Zarządowi
- Wystąpienie Komisji Mandatowej
- Wybory
- Sprawozdania oddziałów i sekcji zainteresowań
- Przedstawienie wyników wyborów
- Wystąpienie Komisji Wnioskowej
- Wystąpienie nowego Prezesa PTL
- Zamknięcie obrad

Prezes poprosił o dyscyplinę czasową podczas wystąpień ze względu na bogaty porządek obrad.

O przewodniczenie obradom poproszono prof. dr hab. Annę Brzozowską-Krajkę, zaś funkcję Sekretarza powierzono Alfredowi Gaudzie. Delegaci jednogłośnie zaaprobowali kandydatury.

Przewodnicząca podziękowała za wybór, następnie poprosiła Prezesa o odczytanie informacji o zmarłych członkach Towarzystwa. Prezes przeprosił, że z powodu nagromadzenia spraw jedynie wymieni nazwiska kolegów, którzy odeszli, a którzy pozostaną w pamięci członków Towarzystwa. Zmarli:

Z Oddziału Toruńskiego – Anna Jachnina, wieloletni pracownik Rozgłośni Regionalnej Polskiego Radia w Bydgoszczy, popularyzator kultury ludowej, szczególnie folkloru muzycznego i sztuki ludowej.

Z Oddziału Krakowskiego – Tadeusz Korzinek z Koła Zainteresowań Kulturą Ormian oraz Norbert Lippóczy, Tarnowianin, propagator kultury węgierskiej, kolekcjoner sztuki ludowej.

Z Oddziału Śląskiego – Anna Oczkowska, kierownik Nadwiślańskiego Parku Etnograficznego.

Z Oddziału Łódzkiego – Henryk Burzyński, znany i ceniony artysta ludowy, Księżak i Łowiczanin.

Z Oddziału w Mszanie Dolnej – Stanisław Ciężadlik, artysta i propagator kultury ludowej.

Zmarłych uczczono minutą ciszy.

W kolejności porządku obrad protokół z 71. Walnego Zgromadzenia Delegatów odczytała Maria Niewiadomska-Rudnicka.

Następnie dokonano wyboru komisji:

Do Komisji Mandatowej zgłoszono kandydatury Krystyny Kaczko, Elżbiety Królikowskiej i Anny Spiss.

Do Komisji Wnioskowej zgłoszono kandydatury Marii Parnowskiej, Małgorzaty Golickiej-Jabłońskiej, Alicji Małety.

Do Komisji Skrutacyjnej zgłoszono kandydatury Jana Cieślaka, Pauliny Sucheckiej, Marii Gołubkow.

Po wyrażeniu zgody przez kandydatów delegaci jednogłośnie zaaprobowali skład komisji.

W dalszej kolejności porządku obrad zostały przedstawione sprawozdania Sekretarza Generalnego PTL (odczytała Magdalena Rostworowska), Skarbnika (odczytał Zbigniew Toroński) i Głównej Komisji Rewizyjnej (odczytał Jerzy Adameczewski).

Sprawozdanie z prac Redakcji Dziel Wszystkich Oskara Kolberga odczytał Bogusław Linette, zgłaszając jednocześnie wniosek o przejście Redakcji DWOK z powodów finansowych do innych struktur. Rozważane jest przejście do Instytutu Badań Literackich.

O działalności Ośrodka Dokumentacji i Informacji Etnograficznej poinformowała delegatów Bogusława Kopczyńska-Jaworska. Podziękowała pracownikom ODiIE za pracę w niestabilnych warunkach oraz kolegom z terenu za współpracę przy opracowywaniu bazy danych dotyczących twórców ludowych. Poprosiła też o nadsyłanie not bibliograficznych prac o małym nakładzie ukazujących się w wydawnictwach regionalnych, aby zostały umieszczone w bibliografiach przygotowywanych w Ośrodku.

Sprawozdania zostały jednogłośnie przyjęte.

Po odczytaniu sprawozdań Przewodnicząca oddała głos Z. Kłodnickiemu, który podziękował tym wszystkim, z którymi miał zaszczyt współpracować – redaktorom serii wydawniczych Zbigniewowi Jasiewiczowi, Czesławowi Hernasowi, śp. Jadwidze Kucharskiej, Bogusławowi Linette, Januszowi Kamockiemu, Leszkowi Dziegłowi, Bronisławie Kopczyńskiej-Jaworskiej (Kierownikowi ODiIE i za akcję „Ginące Zawody”), przewodniczącemu CKR Jerzemu Adamczewskiemu, kolegom i koleżankom z ZG, pracownikom etatowym PTL; wszystkim, którzy są współautorami sukcesów Towarzystwa.

Następnie głos zabrał Anatol Omelaniuk, gość WZD PTL, który przybył, aby pozdrowić uczestników Zjazdu od regionalistów. Wyraził opinię, że PTL jest jednym z największych sojuszy-

ników regionalistów. Podziękował Zygmunta Kłodnickiemu za współpracę przy opracowywaniu Karty Regionalizmu Polskiego i Bronisławie Kopczyńskiej-Jaworskiej za współpracę z Krajową Radą Towarzystw Regionalnych, zaprosił również na I. Krajowy Kongres Kultury Wsi, którego rolą będzie przyspieszenie powstania programu rozwoju kultury na wsi. Kongres będzie ważnym krokiem na rzecz kultury wiejskiej, ochrony zabytków, twórczości ludowej.

W dyskusji Zbigniew Jasiewicz podkreślił osiągnięcia ostatniej kadencji Towarzystwa: utrzymanie agend, uzyskanie funduszy na działalność, wzmocnienie autorytetu naukowego PTL. Było to możliwe dzięki pracy aktywnych członków Towarzystwa, zwłaszcza Zygmunta Kłodnickiego, Zbigniewa Torońskiego, Jerzego Adamczewskiego, oraz pracowników etatowych z Anną Lubańską na czele.

Wniosek o udzielenie absolutorium ustępującemu Zarządowi Głównemu, zgłoszony przez przewodniczącego GKR J. Adamczewskiego, zebrani nagrodzili brawami. Po sprawdzeniu kworum odbyło się głosowanie. Przy 44 obecnych (na 61) delegatach i 20 osobach z ZG wstrzymujących się od głosu – 24 głosami udzielono absolutorium ZG.

Przewodnicząca Komisji Mandatowej Krystyna Kaczko przedstawiła zebranim nazwiska kandydatów do władz Towarzystwa, rekomendowanych przez ustępujący Zarząd:

do Zarządu Głównego: E. Berendt, J. Bohdanowicz, M. Fornal, A. Gauda, J. Heidenreich, Z. Jasiewicz, K. Kaczko, Z. Kłodnicki, B. Kopczyńska-Jaworska, A. Kowalska-Lewicka, A. Kwaśniewska, T. Lasowa, B. Linette, M. Parnowska, A. Rataj, M. Rostworowska, T. Smolińska, A. Stawarz, Z. Toroński, R. Tubaja, B. Turno;

do Głównej Komisji Rewizyjnej: J. Adamczewski, W. Sadowski;

do Sądu Koleżeńskiego: S. Chmielowski. Z sali padły nazwiska: J. Luczkowski, I. Soppa, A. Spiss.

Na tym liście zamknięto.

Sprawozdanie z działalności oddziałów odczytali przedstawiciele: z Gdańska (E. Gilewska), Krakowa (A. Spiss), Łodzi (M. Golicka-Jabłońska), Mszany Dolnej (J. Kapton), Opola (K. Lach), Opoczna (J. Luczkowski), Poznania (E. Bączyńska), O. Śląskiego (K. Kaczko), Lublina (A. Brzozowska-Krajka), Warszawy (A. Stawarz), Wrocławia (M. Marczyk) i Zielonej Góry (I. Soppa). Pozostałe oddziały zrezygnowały z publicznych wystąpień i dołączyły sprawozdania do akt.

Następnie Komisja Mandatowa stwierdziła, że liczba obecnych spełnia warunki kworum i zebranie jest prawomocne. Komisja przedstawiła też regulamin wyborów.

Delegaci otrzymali listy kandydatów do Zarządu Głównego, Komisji Rewizyjnej i Sądu Koleżeńskiego. Komisja Skrutacyjna przeprowadziła wybory.

W trakcie obliczania głosów przewodnicząca Komisji Wnioskowej zapoznała zgromadzenie ze zgłoszonymi wnioskami:

1. Walne Zgromadzenie zapoznało się z projektem listu do Prezydenta Rzeczypospolitej w sprawie dotacji na dokończenie prac nad edycją ostatnich tomów *Dzieł wszystkich* Oskara Kolberga. Projekt listu przedstawił prof. Bogusław Linette. Zebrani wyrazili zgodę na wysłanie listu w imieniu WZD. List został podpisany przez przewodniczącą obrad.

2. Następnie Zjazd wyraził zgodę na przeniesienie, w razie potrzeby, Redakcji DWOK do innych struktur na przykład Instytutu Badań Literackich PAN.

3. Przegłosowano też wniosek o powołanie nowej Rady Wydawniczej i wniosek Głównej Komisji Rewizyjnej o zmianę polityki wydawniczej PTL.

4. Na wniosek Anny Kowalskiej-Lewickiej uchwalono przyznawanie dyplomów uznania za służonym dla Towarzystwa.

5. Nadano dyplom członka honorowego PTL doc. Soňi Kovačevičovej ze Słowacji oraz dyplom uznania dr. Wiesławowi Sauterowi, założycielowi i pierwszemu Prezesowi Oddziału w Zielonej Górze.

6. Walne Zgromadzenie poparło wniosek prof. Zbigniewa Jasiewicza o powołanie przez ZG PTL Komisji, która przygotowałaby propozycje ewentualnej zmiany nazwy Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego lub zebrała inne opinie na ten temat.

7. Delegaci przegłosowali dwie propozycje związane z organizacją 73. Walnego Zgromadzenia Delegatów PTL. Za propozycją Oddziału z Mszany Dolnej opowiedziało się 25 osób, a za propozycją Oddziału Warszawskiego – 13 osób. W 1997 roku WZD odbędzie się więc w Mszanie Dolnej.

Komisja Skrutacyjna przedstawiła wyniki wyborów w tajnym głosowaniu. Do Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego weszli: Elżbieta Berendt, Janusz Bohdanowicz, Alfred Gauda, Jan Heidenreich, Zbigniew Jasiewicz, Krystyna Kaczko, Zygmunt Kłodnicki, Bronisława Kopczyńska-Jaworska, Anna Kwaśniewska, Teresa Lasowa, Bogusław Linette, Maria Parnowska, Andrzej Rataj, Magdalena Rostworowska, Teresa Smolińska, Zbigniew Toroński, Irena Soppa, Roman Tubaja, Bernadetta Turno. Zarząd Towarzystwa ukonstytuował się następująco: Prezes – Zygmunt Kłodnicki, Wiceprezesi – Bronisława Kopczyńska-Jaworska, Teresa Smolińska, Sekretarz Generalny – Magdalena Rostworowska, zastępca – Alfred Gauda, skarbnik – Zbigniew Toroński, zastępca – Janusz Bohdanowicz. W skład Głównej Komisji Rewizyjnej weszli: Jerzy Adamczewski, Maria Gołubkow, Wojciech Sadowski. Zastępcy członków CKR: Mieczysław Soppa i Irena Wronkowska. Skład Sądu Koleżeńskiego: Anna Brzozowska-Krajka, Stanisław Chmielowski, Anna Tyszkowa.

Maria Niewiadomska-Rudnicka

73. WALNE ZGROMADZENIE DELEGATÓW POLSKIEGO TOWARZYSTWA LUDOZNAWCZEGO, MSZANA DOLNA, 25 WRZEŚNIA 1997

73. Walne Zgromadzenie Delegatów Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego otworzyła prof. Bronisława Kopczyńska-Jaworska, wiceprezes PTL, witając serdecznie zebranych, następnie poprosiła przedstawiciela gospodarzy WZD – Jana Kapłona, prezesa Oddziału w Mszanie Dolnej, który powitał wszystkich w „małej ojczyźnie” Zagórze, w miejscu, gdzie działał i tworzył Władysław Orkan.

B. Jaworska zaproponowała, by zebranie zechciał poprowadzić prezes PTL, prof. Zygmunt Kłodnicki przy pomocy Alfreda Gaudy, zastępcy Sekretarza Generalnego, jako że są najlepiej wprowadzeni w problematykę Towarzystwa. Zebrani przez aklamację wyrazili zgodę.

Na wstępie Z. Kłodnicki przedstawił WZD propozycję Zarządu Głównego, aby w 50-lecie Oddziału w Mszanie Dolnej nadać Janowi Kapłonowi, od 13 lat Prezesowi Oddziału, autorowi opracowania dziejów Oddziału Mszańskiego, godność członka honorowego. Wniosek Zarządu Głównego WZD przyjęło jednogłośnie.

W dalszej części Prezes przedstawił porządek obrad Zgromadzenia:

1. Powołanie Komisji Wnioskowej
  2. Wspomnienie zmarłych członków PTL
  3. Wystąpienie prezesa PTL
  4. Sprawozdanie Sekretarza Generalnego
  5. Sprawozdanie Skarbnika
  6. Sprawozdanie Głównej Komisji Rewizyjnej
  7. Sprawozdanie ODİIE (Ośrodka Dokumentacji i Informacji Etnograficznej)
  8. Sprawozdanie Redakcji Dziel Wszystkich Oskara Kolberga
  9. Sprawozdania oddziałów
  10. Dyskusja
1. Do Komisji Wnioskowej zaproponowano: mgr. J. Cieślaka, dr. K. Woźniaka, prof. Józefa Pełkę. Zebrani przyjęli skład Komisji przy jednym głosie wstrzymującym się.

2. W okresie od ostatniego WZD zmarli:

- z Oddziału Warszawskiego: Lili Maria Judenko-Szwengrub i Stanisław Marciniak z Koła Łużyczan

- z Oddziału Poznańskiego: red. Józef Pieprzyk
- z Oddziału w Mszanie Dolnej: Jan Krocza
- z Oddziału Lubelskiego: Helena Babinicz
- z Oddziału w Zielonej Górze: Wiesław Sauter – założyciel Oddziału
- z Oddziału Gdańskiego Piotr Leo – przewodniczący Koła Ormian
- z Oddziału Śląskiego: Jan Heidenreich
- z Oddziału Bielsko-Biała: Małgorzata Tarnawa

Zebrani uczcili pamięć zmarłych minutą ciszy.

3. W swym wystąpieniu Prezes PTL przedstawił obecną trudną sytuację finansową Towarzystwa. Zarówno Komitet Badań Naukowych jak i Ministerstwo Kultury i Sztuki przekazują dotacje celowe w wysokości 60-70% potrzeb. Dzięki dotacji na bazę danych „Ginące Zawody” z MKiS utrzymywał się dotąd Ośrodek Dokumentacji i Informacji Etnograficznej w Łodzi. Ze strony Senatu Uniwersytetu Wrocławskiego Towarzystwo otrzymało gwarancję bezpłatnego użytkownika pomieszczeń biblioteki i magazynu wydawnictw oraz biura. Pracownicy Towarzystwa utrzymywani są głównie z dochodów, płynących ze sprzedaży książek – w ten sposób opłacane są etaty: księgowej, redaktora, sekretarki, magazynierki (pracę bibliotekarek pokrywa KBN).

4. W dalszym porządku obrad sprawozdanie Sekretarza Generalnego odczytała M. Rostwowska. W uzupełnieniu do wystąpienia Prezes poinformował, że z najnowszych wydawnictw Towarzystwa *Kronika PTL* (o której promocję w oddziałach bardzo prosi) jest do nabycia w cenie 20,00 zł za egzemplarz, zaś książkę *Piękno użyteczne czy piękno ginące* uczestnicy Zgromadzenia otrzymają bezpłatnie w materiałach z WZD jako dar od Ministerstwa Kultury i Sztuki.

5. Sprawozdanie Skarbnika wygłosił Zbigniew Toroński.

6. Sprawozdanie Głównej Komisji Rewizyjnej przedstawił Jerzy Adamczewski.

7. Sprawozdanie Ośrodka Dokumentacji i Informacji Etnograficznej odczytała Bronisława Kopczyńska-Jaworska kierująca Ośrodkiem. W nawiązaniu do sprawozdania Z. Kłodnicki podziękował kierownikowi B. Jaworskiej oraz pracownikom ODIE Marii Niewiadomskiej-Rudnickiej i Małgorzacie Wilbik za pracę w tak trudnej sytuacji finansowej (dotacje z KBN są drastycznie niskie). Prace nad bazą danych, dzięki którym powstała książka *Piękno użyteczne czy piękno ginące* stworzyły większe możliwości uzyskania dotacji również dla PTL, zaś publikacja wydana w nakładzie 10 tys. egzemplarzy spotkała się z szerokim zainteresowaniem.

8. Z powodu nieobecności przedstawicieli Redakcji Dziel Wszystkich Oskara Kolberga, Prezes poinformował delegatów o przekształceniu Redakcji w Instytut im. Oskara Kolberga (IOK) i przedstawił projekt umowy PTL i Instytutem z prośbą o uwagi przed ostatecznym jej podpisaniem. B. Jaworska wystąpiła z wnioskiem formalnym aby dyskusja nad sprawozdaniami i decyzjami dotyczącymi DWOK nastąpiła przed sprawozdaniami oddziałów. Zebrani wyrazili zgodę na zmianę porządku obrad.

Dyskusja toczyła się nad niedopatrzzeniami w umowie przedstawionej Towarzystwu przez Instytut im. O. Kolberga, podpisanej przez prof. Gerarda Labudę, przewodniczącego Rady Naukowej IOK. B. Jaworska zapytała jaka w świetle umowy będzie sytuacja subskrybentów DWOK.

Wojciech Sadowski zadał pytanie jak będą traktowane zobowiązania finansowe powzięte jeszcze przez Redakcję DWOK w świetle nowej umowy, czy nie należałoby w niej zawrzeć klauzuli dotyczącej uprzednich zobowiązań i obietnic DWOK. Z. Toroński wyjaśnił, że zobowiązania zostaną ujęte w bilansie rozliczeniowym z DWOK.

Bogusław Linette w swym wystąpieniu poinformował, w jaki sposób funkcjonowała Redakcja przez 9 lat pełnienia przez niego funkcji Redaktora (w końcu 1996 roku pracownicy nie otrzymywali wynagrodzeń, bezskuteczne były zabiegi o dotacje). B. Linette z goryczą wyznał, iż Wojciech Łysiak, pełniący po nim tę funkcję przez parę miesięcy, w momencie rezygnacji otrzymał

podziękowanie, z nim zaś nawet formalnie nie rozwiązano umowy. Z. Kłodnicki przeprosił byłego Redaktora za powstałe niedopatrzenie przypominając, że podziękował mu osobiście na wspólnym zebraniu Rady Naukowej i Prezydium ZG PTL, kiedy B. Linette złożył rezygnację. W takiej sytuacji, w związku z rezygnacją B. Linette ze stanowiska Redaktora DWOK, Ewa Fryś-Pietraszkowa sformułowała wniosek, iż Walne Zgromadzenie Delegatów przyjmuje do wiadomości rezygnację B. Linette w dniu 6.12.1996 r. oraz wyraża mu serdeczne podziękowanie za wieloletnią pracę na stanowisku Redaktora DWOK. Wniosek przyjęto przy jednym głosie wstrzymującym się. W dalszym ciągu przedmiotem dyskusji stał się majątek ruchomy DWOK w postaci komputerów, los archiwaliów i sytuacja majątku także w przypadku gdyby Instytut przestał funkcjonować. W dyskusji udział wzięli: Z. Jasiewicz, Anna Kowalska-Lewicka, Z. Toroński, Andrzej Rataj, Alfred Gauda, B. Jaworska, Ewa Fryś-Pietraszkowa. Uznano za konieczne zinventaryzowanie majątku, co jest wymagane przy podpisywaniu umowy. Spis obejmować ma również dokumentację, jaka powstała w Redakcji DWOK przez 37 lat jej istnienia. Konieczne okazało się również ustalenie czy wszystkie teki rękopisów O. Kolberga są własnością PTL, czy były złożone jako depozyt. Z. Kłodnicki zaproponował powołanie komisji opracowującej nowy projekt umowy mającej na celu ochronę wydania *Dzieł wszystkich* Oskara Kolberga i ochronę interesów PTL. Do Komisji zaproponował: Z. Torońskiego, W. Sadowskiego (którzy przygotowują protokół zdawczo-odbiorczy), A. Kowalską-Lewicką i A. Rataja. Wobec przedłużającej się dyskusji, przy braku kompletu dokumentów (rewersów własności archiwaliów; spisu z natury, statutu IOK), B. Jaworska zaproponowała przegłosowanie przez WZD wniosku Z. Kłodnickiego. Dodała, że powołana komisja powinna się zająć kwestiami własności archiwaliów, już istniejącym dorobkiem DWOK, pracami będącymi w toku: należy wszystkie materiały zinventaryzować, zdecydować, które z nich są depozytem PTL, a które własnością Instytutu. Konieczna jest też konsultacja z prawnikiem dotycząca praw majątkowych, które muszą być jasno i ostatecznie sprecyzowane w umowie. W głosowaniu nad powołaniem komisji w wyżej wymienionym składzie, 3 osoby wstrzymały się od głosu. Wniosek B. Jaworskiej, że WZD nadaje komisji pełne uprawnienia dotyczące ostatecznego tekstu umowy został przyjęty przy 4 osobach wstrzymujących się od głosu.

9. W punkcie dotyczącym sprawozdań oddziałów A. Rataj wystąpił z formalnym wnioskiem, aby w wyjątkowej sytuacji tak istotnej dyskusji nad umową z Instytutem im. O. Kolberga, odstąpić od czytania sprawozdań i złożyć je do wglądu u A. Gaudy, Sekretarza WZD. Wniosek zaakceptowano przy 2 głosach wstrzymujących się.

Prezes poinformował zebranych o decyzjach Zarządu Głównego z 25.09.1997 roku o utworzeniu stanowiska dyrektora biura i powierzeniu jego obowiązków mgr Paulinie Sucheckiej (pracującej także nadal w bibliotece PTL), oraz o zwolnieniu ze stanowiska Redaktora Wydawnictw dr. Antoniego Kuczyńskiego. Poinformował też o uchwaleniu przez ZG PTL, by w bieżącej kadencji funkcję przewodniczącego Rady Wydawniczej PTL pełnił urzędujący prezes Towarzystwa. Przygotowania Regulaminu Rady Wydawniczej PTL i przedstawienia go do dyskusji podjęła się A. Kowalska-Lewicka. Prezes przedstawił też Zgromadzeniu propozycję Oddziału Krakowskiego aby w 100-lecie powstania Oddziału, 74. WZD odbyło się w Krakowie – wniosek przyjęto przez aklamację. W związku z utratą przez prof. Dorotę Simonides dorobku, archiwum i biblioteki w czasie powodzi, Prezes zwrócił się z apelem o pomoc w odtworzeniu jej biblioteki. Poprosił aby listy z ofertami pozycji przysyłać pod adresem Biura Senatu lub Uniwersytetu Opolskiego. Zwrócił się też do Z. Jasiewicza i B. Jaworskiej z propozycją przygotowania listu od członków Walnego Zgromadzenia PTL w Mszanie Dolnej z wyrazami żalu z powodu utraty dorobku i z gratulacjami z powodu ponownego wybrania prof. D. Simonides na Senatora RP.

W wystąpieniu Komisji Wnioskowej Jan Cieślak poinformował, że poza wnioskiem o nadanie godności członka honorowego PTL Janowi Kapłonowi inne nie wplynęły.

Na zakończenie obrad Prezes podziękował pracownikom i członkom Prezydium oraz wszystkim zebranym delegatom za współpracę.

Maria Niewiadomska-Rudnicka

14. MIĘDZYNARODOWY KONGRES NAUK ANTROPOLOGICZNYCH
I ETNOLOGICZNYCH „WIEK XXI WIEKIEM ANTROPOLOGII”,
WILLIAMSBURG, USA, 26 LIPCA - 1 SIERPNIĄ 1998

Międzynarodowe Kongresy Nauk Antropologicznych i Etnologicznych (ICAES) organizowane są przez Międzynarodową Unię Nauk Antropologicznych i Etnologicznych (IUAES) co pięć lat. Historia Kongresów sięga roku 1934, kiedy to odbył się pierwszy Kongres Nauk Antropologicznych i Etnologicznych w Londynie. Międzynarodowa Unia Nauk Antropologicznych, organizacja o najszerzym obecnie zakresie oddziaływania, zrzeszająca instytucje naukowe i członków indywidualnych z ponad 50 krajów świata, powstała później, dopiero w roku 1948. Od czasu powołania Unii obydwie inicjatywy organizacyjne zostały połączone i Prezydent Kongresów pełnił jednocześnie obowiązki Prezydenta Unii. Formalne zjednoczenie obydwu organizacji nastąpiło jednak w kilkadziesiąt lat po połączeniu, w roku 1968. Ostatni przed Williamsburgiem Kongres odbył się w Mieście Meksyk (1993), następny zorganizowany zostanie w roku 2003 we Florencji.

Akceptacja Williamsburga jako miejsca Kongresu była zasługą prof. Mario D. Zamora, wybranego na prezydenta Unii w Meksyku. Prof. M. D. Zamora umiera jednakże w kilka dni po wyborze (patrz nekrolog w t. 76. „Ludu”), a jego obowiązki przejmuje prof. Vonson Sutlive, także z Williamsburga. Funkcje sekretarza Kongresu i przewodniczącej Rady Programowej pełniła prof. Tomoko Hamada. Instytucją goszczącą Kongres był College of William and Mary, założony w roku 1693, druga ze względu na wiek szkoła wyższa w Stanach Zjednoczonych. Uniwersytet, położony w pobliżu rzeki James w Wirginii, w bezpośrednim sąsiedztwie miejscowości o znaczeniu historycznym, Jamestown i Yorktown, jest znanym ośrodkiem antropologicznym. Miejscowy Instytut Antropologii specjalizuje się między innymi w badaniach społeczeństw trzeciego świata, przede wszystkim południowo-wschodniej Azji, oraz w archeologii historycznej.

Na Kongres przybyło około 1500 antropologów, etnologów i przedstawicieli nauk pokrewnych z wielu krajów świata. Oczekiwano jednakże na przyjazd znacznie liczniejszej grupy uczestników; ograniczenia stworzyły wysokie koszty udziału w Kongresie, spowodowane między innymi brakiem wsparcia ze strony rządu Stanów Zjednoczonych. Obrady otworzył wykład prof. C. Kottaka z Uniwersytetu Michigan „Wezwanie dla państwa”, wskazujący na ważne zadania organizacji politycznej, jaką jest państwo, w zmieniającej się rzeczywistości społeczno-kulturowej współczesnego świata. Trzy sesje plenarne nazwane zostały „Historia antropologii” (przewodniczący R. L. Carneiro), „Miasto i jego przyszłość” (przewodniczący G. Ansari) oraz „Rasy i prawa” (przewodniczący V. Sutlive). Dalsze prace Kongresu odbywały się w ramach około 300 „warsztatów”, sesji w sekcjach oraz dyskusji panelowych. Jedno ze spotkań roboczych zgromadziło redaktorów czasopism antropologicznych i etnologicznych, dyskutujących pod przewodnictwem prof. R. G. Foxa nad takimi sprawami, jak kontrola jakości i oryginalności publikowanych artykułów, czasopisma elektroniczne oraz skutki umiędzynarodowienia nauki dla pisarstwa i wydawnictw naukowych. Kongresowi towarzyszyły koncerty, festiwal filmów etnograficznych, wystawy, przedstawienia teatralne oraz prezentacje i sprzedaż wydawnictw antropologicznych.

Sesje naukowe w sekcjach, podstawowa forma dyskusji kongresowych, organizowane były z jednej strony przez stałe komisje Unii, których działa obecnie 18, a z drugiej przez indywidualnych badaczy, zgłaszających propozycję tematyki sesji i skupiających wokół siebie osoby zainteresowane. Komisje, stwarzające możliwości wymiany informacji także w okresie między kongresami i interkongresami Unii, między innymi poprzez publikacje, kontakty dwustronne i spotkania robocze, okazały się w trakcie prac kongresowych efektywnymi organizatorami sesji. Zapewniały bowiem zarówno odpowiedni dobór referentów jak i gromadziły szersze zespoły dyskutantów.

Przyjęte przez organizatorów cele Kongresu obejmowały: refleksję nad oświadczeniami z ostatnich 100 lat antropologii; analizę zadań stojących przed antropologią w XXI wieku oraz ocenę możliwości wykorzystania antropologii w polityce, edukacji, gospodarce i innych ważnych

dła człowieka dziedzinach. Ten szeroki program tylko w części znalazł odbicie w problematyce obrad.

Wprowadzeniem do nich były bez wątpienia sesje plenarne, które w zamierzeniach organizatorów miały wskazywać na istotne problemy nauk antropologicznych u progu przyszłego wieku. Pierwsza z nich dotyczyła refleksji nad drogą jaką przeszła sama antropologia kulturowa od etapu ewolucjonistycznych fascynacji do postmodernistycznej refleksji i od zainteresowań skupionych na egzotycznych ludach do współczesnych dociekań nad formami kultury i życia społecznego w krajach zachodniej cywilizacji. Ta problematyka historyczna była niejako dobrym wstępem do drugiej sesji plenarnej poświęconej miastu i jego przyszłości jako ważnemu obiektowi badań antropologicznych w naszym i nadchodzącym stuleciu. Zdecydowana większość wygłoszonych w trakcie tej sesji referatów dotyczyła współczesnych problemów wielkich metropolii oraz sposobów wykorzystania antropologicznych ekspertyz w administrowaniu miastami i w projektowaniu ich rozwoju, słusznie wskazując na fakt, iż większość ludzkości, nie wyłączając krajów trzeciego świata, zamieszkuje obecnie środowisko zurbanizowane. Trzeci wielki temat poruszany w trakcie sesji plenarnej związany był z kwestią rasy i konceptualizacji tej koncepcji w dzisiejszym dyskursie naukowym, politycznym i potocznym. Referenci zastanawiali się nad podstawami biologicznymi koncepcji rasy oraz nad implikacjami jakie pociąga za sobą używanie tej konstrukcji klasyfikacyjnej w stosunkach społecznych, edukacji, biznesie. Ze względu na kontrowersyjność głoszonych poglądów dyskusja wokół tej kwestii była niezwykle gorąca, bowiem ścierały się w niej poglądy „politycznie poprawne” z przekonaniami antropologicznymi rozdzielającymi idee rasy rozumianej jako „konstrukt mentalny” służący do „ludowej” klasyfikacji ludzi według widocznych cech fizycznych a koncepcją rasy mającą (lub nie posiadającą) zakorzenienie w podstawach biologiczno-genetycznych.

Poruszane w trakcie sesji plenarnej wątki pojawiały się oczywiście także w trakcie niezliczonych sympozjów w jakie obfitował Kongres. Niestety nie wszystkie z nich doszły do skutku, bowiem wielu antropologów nie przybyło do Williamsburga rezygnując z udziału w spotkaniu. Sprawilo to uczestnikom sporo kłopotu, bowiem często bezproduktywnie krążyli po uniwersyteckim miasteczku w poszukiwaniu sesji uwidocznionych w programie, które w istocie okazywały się tylko papierowymi fantomami.

Tematyka szczegółowa Kongresu była bardzo rozproszona i obejmowała w zasadzie niemal wszystkie specjalności, subdyscypliny i pola badawcze eksplorowane współcześnie przez antropologów. Obok tradycyjnie obecnej na tego rodzaju spotkaniach tematyki z zakresu antropologii biologicznej (fizycznej), której nie poświęcamy tu uwagi, antropologia kulturowa (społeczna, etnologia) prezentowała się niezwykle interesująco umożliwiając uczestnikom zorientowanie się w aktualnych tendencjach badawczych i w rozwijających się prądach zainteresowań istotnych dla rozwoju naszej dyscypliny w przyszłym stuleciu.

Bardzo dużo wystąpień i sympozjów poświęconych było problematyce antropologii etniczności, co w dużej mierze było odzwierciedleniem żywiołowego rozwoju tej specjalności począwszy od lat 70. Analizowano konflikty etniczne i politykę narodowościową, procesy powstawania narodów i przejawy etnonacjonalizmu, poświęcano uwagę strategiom obieranym przez grupy mniejszościowe i narodowe w epoce globalizacji, zajmowano się problemami tożsamości, rasy, etnicznymi granicami i separatyzmami etnicznymi, a także edukacją wielokulturową, oraz losem przesiedleńców i uciekinierów, wreszcie zasadami organizacji etnicznych środowisk imigracyjnych i mechanizmami ich trwania.

Już tradycyjnie silnie reprezentowana była antropologia płci (*anthropology of gender*), powstała z antropologii feministycznej. W tych ramach zajmowano się rolą dymorfizmu płciowego w dziejach, pozycją kobiety w dobie globalizacji w różnych kontekstach kulturowych i politycznych, znaczeniem płci w rozwoju krajów trzeciego świata, wreszcie perspektywami badań nad płcią w kulturze w przyszłym stuleciu.

Dużo referatów poświęconych było problematyce globalizacji. Zastanawiano się nad rolą antropologii jako nauki o kulturowym zróżnicowaniu w świecie zunifikowanych wartości i wzorów,

nad możliwościami oddziaływania antropologów na świat polityki i biznesu, wreszcie omawiano problemy ochrony przyrody i zasobów naturalnych w związku z prawem zamieszkałych tam ludzi do kontynuowania swego stylu życia w niezniszczonym środowisku.

Ta ostatnia problematyka łączyła się z zagadnieniami antropologii ekologicznej także mocno reprezentowanej na Kongresie. Sporo czasu w obradach poświęcono na zagadnienia analizy roli ekosystemów w rozwoju kulturowego zróżnicowania, adaptacji ludów tubylczych do swego naturalnego środowiska i roli ludowej wiedzy agrotechnicznej w eksploatacji ekosystemów.

W związku ze światowym rozwojem przemysłu turystycznego nowa dziedzina w postaci antropologii turystyki od lat już kilkunastu staje się coraz silniejsza i widoczna na arenie międzynarodowej. Podobnie było i w Williamsburgu, gdzie tej problematyce poświęcono sporo uwagi, w tym takim zagadnieniom jak wpływowi turystycznego ruchu na zmianę kultury ludów tubylczych, roli tak zwanej ekoturystyki w ożywieniu gospodarczym regionów trzeciego świata, znaczeniu turystyki w kształtowaniu tożsamości etnicznej (narodowej), tak zwanej turystyce sentymentalnej oraz manipulacjom przeszłością historyczną i archeologiczną dla celów intensyfikacji turystycznego ruchu.

Kolejnym znaczącym i mocno obsadzonym problemem antropologicznych prezentacji i dyskusji były zagadnienia z zakresu antropologii medycznej, które już od kilku kongresów stale znajdują się w centrum uwagi, co należy bez wątplenia wiązać ze wzrostem znaczenia medycyny alternatywnej we współczesnym świecie. Wśród poruszanych tematów zajmowano się tradycyjną wiedzą leczniczą, powiązaniem magii i lecznictwa ludowego, związkami między utrzymaniem zdrowej kondycji a formami opieki zdrowotnej w różnych krajach oraz oddziaływaniem odżywiania na stan zdrowia i kondycję biokulturową lokalnych populacji.

Innym bardzo aktualnym tematem współczesnych kongresów antropologicznych jest antropologia prawna. Te zagadnienia zyskały na aktualności ze względu na ich wagę związaną z etnicznymi rewindykacjami, z problematyką wielokulturowości i z dążeniami do respektowania lokalnych tradycji prawnych. Dlatego też na Kongresie sporo było referatów na temat prawa ludowego (etnicznego) i sposobów godzenia go z systemami prawa pozytywnego. Zastanawiano się nad prawami własności ludów tubylczych względem zasobów naturalnych znajdujących się na ich terenie oraz szeroko omawiano różne aspekty tzw. pluralizmu prawnego, to jest takich sytuacji, w których ze względu na wieloetniczność niektórych państw czy regionów i konieczność respektowania współwystępujących tam kultur, należy akceptować zasady (do jakiego stopnia, to kwestia dyskusji) wynikające z funkcjonowania tam różnych, często bardzo odmiennych systemów prawnych.

W związku z tą tematyką należy wspomnieć także o ważnym i do niedawna niemal nieobecnym nurcie zainteresowań antropologicznych, a mianowicie o antropologii dziedzictwa kulturowego, która zdaje się dziś zastępować dawną specjalność znaną jako muzealnictwo etnograficzne. Współczesna antropologia tej orientacji to dziedzina zajmująca się nie tylko sposobami wystawienniczymi, gromadzeniem obiektów dla muzeów i ich opracowywaniem, ale specjalność, która przede wszystkim stara się koncentrować na problemach ochrony dziedzictwa kulturowego różnych etnosów i społeczności, uznając prawa tychże grup do swobodnego dysponowania swoim majątkiem (artystycznym, intelektualnym, sakralnym). Dlatego też referaty związane z tym nurtem dotyczyły takich kwestii jak roli tubylczych antropologów w tworzeniu autochtonicznych centrów kulturowych chroniących zabytki przeszłości, jak ochrony miejsc świętych przed ich dewastacją, jak praw ludów tubylczych do tzw. repatriacji obiektów muzealnych (czyli ich zwrotu pierwotnym właścicielom) uznanych za sakralne lub szczególnie cenne dla zachowania tożsamości grupy i wzmocnienia jej dumy etnicznej.

Obok tych najszybciej występujących nurtów obecne na Kongresie były także i inne pola badawcze, zarówno te bardziej zakorzenione w tradycji dotychczasowych studiów, jak i te, zwiastujące nowe obszary zainteresowań. Trudno tu byłoby wymienić wszystkie te tematy, ale na kilka z nich chcielibyśmy jeszcze zwrócić uwagę. Jeśli chodzi o pierwszy wyżej wymieniony aspekt, należałoby wspomnieć o studiach nad nomadyzmem i ludami pasterskimi, nad antropologią po-

żywienia (tym razem zajmowano się przede wszystkim pićm i napojami), antropologią dziecka, architekturą, antropologią symboliczną, antropologią wizualną związaną z nowymi technikami dokumentacji życia społecznego i kultury, wreszcie o studiach etnohistorycznych i etnoreligioznawczych (tu jak zwykle dominowała problematyka szamanizmu). Wśród specjalności szybko zyskujących popularność wymienić należałoby przede wszystkim antropologię AIDS oraz studia nad starzeniem się i starością (*anthropology of aging*), co jest w rzeczy samej świadectwem zrozumienia przez antropologów wagi współczesnych problemów związanych z procesem starzenia się społeczeństw zachodnich i pojawianiem się nowych zagrożeń epidemicznych.

Odmiernym zagadnieniem jest aspekt geograficzny Konferencji, zarówno biorący pod uwagę skład uczestników jak i poruszaną tematykę. Choć Kongres odbywał się na amerykańskim kontynencie to ani nie dominowali na nim antropologowie ze Stanów Zjednoczonych, ani też problematyka amerykańska nie zaznaczyła się na nim niczym szczególnym. Niewiele mówiono o współczesnej kulturze amerykańskiego społeczeństwa (tym coraz częściej zajmują się w USA specjaliści od *popular culture studies*), a tematyka indiańska, choć tu i ówdzie pojawiała się incydentalnie, to była rozproszona po najróżniejszych tematycznie sesjach, pełniąc tam rolę raczej ilustracyjną dla prezentacji bardziej ogólnych zagadnień. Jednym z nielicznych wyjątków było spotkanie antropologów ze stanową (stanu Wirginia) reprezentacją wodzów kilku lokalnych plemion, celem przedstawienia dziejów i aktualnego stanu społeczności „Pierwszych Amerykanów” (jak się ich teraz oficjalnie nazywa) na ziemiach najwcześniej kolonizowanych przez Europejczyków. Również zagadnienia latynoamerykańskie pojawiały się w tematyce obrad nader rzadko, co związane było przede wszystkim z nikłym udziałem antropologów z pobliskiego Meksyku i pozostałych krajów Ameryki Łacińskiej. Mimo sporego uczestnictwa antropologów europejskich problemy antropologii Europy, szczególnie zagadnienia współczesnych przemian także zepchnięte były na dalszy plan i rozproszone wśród najrozmaitszych tematycznie sesji (przeważnie poświęconych kwestiom etnicznym). Kilka większych sympozjów dotyczyło antropologii Afryki i szans jej rozwoju z udziałem nowego pokolenia tubylczych badaczy. Natomiast problematyka azjatycka zdecydowanie dominowała na Kongresie, podobnie jak i udział antropologów z tego kontynentu rzucał się wyraźnie w oczy. Duże delegacje z Chin, Indii i krajów arabskich, wspomagane amerykańskimi i europejskimi badaczami tych regionów, zadbały o dobrą prezentację wyników badań prowadzonych na Bliskim Wschodzie, w Azji Południowej i na Dalekim Wschodzie. Jednocześnie sympozja te umożliwiły ukazanie dorobku bardzo licznych i silnych azjatyckich ośrodków lokalnych, które mniej lub bardziej udanie starają się dziś łączyć własne, narodowe podejścia z interpretacją antropologiczną zapośredniczoną z myśli zachodniej. Można tylko w tym kontekście mieć nadzieję, iż przyszły kongres we Florencji zostanie w podobny sposób wykorzystany przez europejskich badaczy, którzy wówczas będą mieli szczególną sposobność przedstawienia swych osiągnięć.

Udział polskich uczestników w Kongresie w Williamsburgu był więcej niż skromny, podobnie jak i delegatów z innych krajów byłego „obożu” (wyjąwszy Rosję i Rumunię). I tak z Uniwersytetu Warszawskiego przybyła prof. Ewa Nowicka wraz z dwójką swych młodych współpracowników. Zaprezentowali oni wyniki swych badań nad tożsamością niewielkich grup etnicznych zamieszkałych tereny byłego ZSRR. Okazją ku temu było sympozjum prowadzone przez prof. Nowicką na temat małych narodów i ich szans przetrwania w dobie globalizacji. Z kolei prof. Violetta Krawczyk-Wasilewska z Uniwersytetu Łódzkiego przedstawiła wyniki swych folklorystycznych badań nad środowiskiem ludzi zarażonych wirusem HIV, włączając się w ten sposób do debaty prowadzonej w ramach specjalistycznej sesji na temat antropologii AIDS. Prof. Zbigniew Jasiewicz i Aleksander Posern-Zieliński (obaj z Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu) reprezentujący w Williamsburgu Komitet Nauk Etnologicznych PAN, uczestniczyli w sesjach poświęconych „stosunkom interetnicznym” i przedstawili na nich wyniki swych badań nad tożsamością Polaków zamieszkałych tereny byłego ZSRR i nad nowymi procesami etnicznymi zachodzącymi obecnie w środowisku indiańskim w Ekwadorze. Nie ulega wątpliwości, iż tak skromna reprezentacja nie mogła przedstawić na tym najważniejszym forum antropologicznym

świata ani wszystkich istotnych osiągnięć polskiej etnologii, ani też nie miała możliwości ukazania jej współczesnego znacznego zróżnicowania tematycznego i interpretacyjnego.

Wartym podkreślenia polskim wkładem w prace Kongresu było przygotowanie, wzorem lat poprzednich, pracy zespołowej zawierającej kilkadziesiąt artykułów etnologów i antropologów polskich. Tom dedykowany Kongresowi, zatytułowany *Ethnology and Anthropology at the Time of Transformation. Poland at the 14th Congress of the International Union of Anthropological and Ethnological Sciences*. Łódź 1998, zredagowany przez dr prof. K. Kalinowską i dr prof. D. Markowską, wzbudził duże zainteresowanie uczestników.

Oddzielny nurt prac kongresowych stanowiły posiedzenia organizacyjne Unii. Sprawom organizacyjnym poświęcone zostały dwa zebrania Rady Stałej oraz Zgromadzenie Ogólne. Przedmiotem obrad był wybór miejsc następnego Kongresu i kolejnych Interkongresów, propozycje zmian w statucie oraz elekcja nowych władz Unii. Ważną zmianą, przyjętą przez Radę Stałą Unii, jest możliwość wyboru Prezydenta Unii nie spośród członków delegacji narodowej kraju, w którym ma się odbyć następny Kongres, lecz także spośród innych osób rekomendowanych przez Komitet Wykonawczy Unii. W ten sposób podkreślono znaczenie innych zadań Prezydenta, oprócz organizowania kolejnego Kongresu. Prezydentem został wybrany prof. Eric Sunderland z Wielkiej Brytanii, dotychczasowy wieloletni Sekretarz Generalny Unii, natomiast na stanowisko Sekretarza Generalnego powołano prof. Petera N. M. Nasa z Holandii.

Kongres zamknięty został wystąpieniami prof. V. Sutlive, ustępującego Prezydenta, oraz prof. E. Sunderlanda, Prezydenta nowo powołanego. Uczestnikom Kongresu dostarczył szerokiego przeglądu prac prowadzonych współcześnie w najważniejszych ośrodkach antropologicznych, możliwości kontaktów i zachęty do myślenia o zadaniach etnologii w XXI wieku.

Zbigniew Jasiewicz, Aleksander Posern-Zieliński

6. KONFERENCJA MIĘDZYNARODOWEGO STOWARZYSZENIA ETNOLOGI I FOLKLORU „ROOTS AND RITUALS: MANAGING ETHNICITY”, AMSTERDAM, 20-25 KWIEŃNIA 1998

Międzynarodowe Stowarzyszenie Etnologii i Folkloru (SIEF), gromadzące etnologów i folklorystów zainteresowanych Europą, wielce zasłużyło się w tworzeniu możliwości kontaktów dla badaczy europejskich, również z Europy Środkowej i Wschodniej, i ich integracji. Powstało w roku 1964 w Atenach jako kontynuacja Commission Internationale des Arts et Traditions Populaires (CIAP) i było organizatorem ważnych konferencji w Paryżu (1971), Suzdalu (1982), Zurichu (1957), Bergen (1990) i Wiedniu (1994), w których zawsze uczestniczyli etnologowie i folklorysty z Polski.

Gospodarzem konferencji w Amsterdamie był Instytut P. J. Meertensa Królewskiej Holenderskiej Akademii Sztuk i Nauk oraz Holenderskie Centrum Kultury Popularnej przy współpracy Skansenu w Arnhem oraz Królewskiego Belgijskiego Komitetu Folkloru. Na czele Komitetu Organizacyjnego stał dr H. W. Roodenburg a obowiązki sekretarza pełnił dr T. Dekker, obydwaj z Instytutu Meertensa. Obrady odbywały się w budynku Królewskiego Instytutu i Muzeum Tropikalnego.

Program obejmował 12 wykładów plenarnych oraz prace w 30 sesjach w ramach oddzielnych sekcji. Konferencja w Amsterdamie, podobnie jak poprzednia w Wiedniu, koncentrowała się na sprawach etniczności, uznanych za niezmiernie istotne nie tylko dla Europy Środkowej i Wschodniej ale również innych jej obszarów. Zajęcie się etnicznością wskazuje na zbliżenie się zainteresowań etnologów do przedmiotu badań antropologów i historyków, zresztą uczestniczących w konferencji.

Obrady dotyczyły takich zagadnień jak rola etnologii narodowych w konstruowaniu etniczności, miejsce etniczności w pracach muzealnych, relacja między etnicznością a narodowością i regionalizmem, imigranci w Europie i ich ojczyzny, symbole i rytuały i ich związki z etnicznością, wyznaczniki etniczności: język, pożywienie, strój, muzyka i taniec, wreszcie inne aspekty etniczności, m.in. stereotypizacja, hybrydyzacja, przemoc. Interesujące było wystąpienie prof. A. D. Smitha, znakomitego historyka etniczności, na temat roli religii w utrzymaniu i odradzaniu się społeczności etnicznych; uwagi prof. J. Boissevaina dotyczące „ukrywanych” rytuałów mieszkańców regionów turystycznych, usiłujących podtrzymać tożsamość etniczną zagrożoną napływem turystów a także referat dr. R. Johlera analizującego współczesne uroczystości związane z „tworzeniem” tożsamości europejskiej. Szereg prezentacji dotyczyło konfliktów etnicznych na Bałkanach, przy czym w wystąpieniach większości etnologów z tego terenu zabrakło głębszej refleksji ukierunkowanej ku postawom i zachowaniom własnej grupy.

Uczestników z Polski na konferencji w Amsterdamie nie było wielu. W swoich referatach mówili oni o budowaniu na nowo lokalizmu w Cieszyńskiem przy pomocy prób intensyfikacji obrzędowości (prof. M. Kempny), roli etnologii polskiej w formowaniu tożsamości narodowej Polaków (dr W. Olszewski) oraz zmianach w stosunkach między wysiedlonymi niegdyś Niemcami i ich potomkami a obecnymi polskimi mieszkańcami ziem zachodnich w wyniku nawiązania osobistych kontaktów (prof. Z. Jasiewicz). Interesujące akcenty polskie znalazły się także w wystąpieniach referentów z innych krajów: prof. T. Hofera, który wskazywał na Lwów jako miasto o tradycjach wieloetnicznych oraz dr M. Janowski, analizującej rolę wieczerzy wigilijnej w zachowaniu i kształtowaniu się etniczności wśród Polaków w Wielkiej Brytanii i... Kalebitorów z Sarawaku.

Porządek obrad Walnego Zgromadzenia członków SIEF-u, odbywającego się w dniach konferencji, objął sprawozdania z działalności władz Stowarzyszenia, propozycje zmian w statucie, wybory władz a także ustalenie tematyki następnej konferencji. Nowy statut m.in. uporządkował sprawę członkostwa, określając wysokość składki rocznej na 15 USD oraz wprowadził obowiązek organizowania kongresów co najmniej raz na trzy lata. Na Prezydenta Stowarzyszenia wybrano ponownie prof. K. Köstlina (Austria), Vice-prezydentami zostali prof. R. Bendix (USA) i dr H. Roodenburg (Holandia), natomiast obowiązki Sekretarza Generalnego nadal będzie pełnił prof. P. Niedermüller (Niemcy). Tematyka następnej konferencji będzie dotyczyć przemian społeczno-kulturowych w Europie.

Interesującym uzupełnieniem konferencji były odwiedziny w Skansenie w Arnhem. Zwiedzającym, podzielonym na zespoły zgodne z zainteresowaniami, umożliwiono szczegółowe zapoznanie się z najważniejszymi kierunkami pracy muzealnej: dokumentacją, studiami nad dawnym budownictwem i farmami, kolekcją strojów regionalnych, ogrodem botanicznym, formami komunikacji i sposobami ekspozycji. W przerwach obrad w Amsterdamie można było zobaczyć ekspozycję w Muzeum Tropikalnym bardzo interesującą wystawę dotyczącą szamanizmu „Z Syberii do przestrzeni cybernetycznej”, opartą na unikatowych eksponatach z muzeów rosyjskich, a jednocześnie przedstawiającą elementy szamańskie w innych niż syberyjskie kulturach.

Konferencja w Amsterdamie, która zgromadziła ponad 200 etnologów, folklorystów i przedstawicieli dyscyplin pokrewnych z Europy i Stanów Zjednoczonych, pozwoliła na poznanie problematyki obecnie prowadzonych badań z zakresu etnologii europejskiej. „Antropologizacji” etnologii będą towarzyszyć, na co wskazywały dyskusje, powroty do niektórych tradycyjnych zainteresowań, m.in. kulturą materialną lub kulturami regionalnymi i środowiskowymi, korzystające z nowych przymyśln i doświadczeń. Etnologowie polscy, od dawna już uczestniczący w konferencjach SIEF-u i próbujący zintensyfikować współpracę z tym Stowarzyszeniem (por. np. tegoroczne seminarium Grupy Roboczej ds. Etnokartografii SIEF-u, zorganizowane w Cieszyńsku przez prof. Z. Klodnickiego), winni zapewnić sobie szerszy udział w pracach tak ważnej europejskiej organizacji.

Zbigniew Jasiewicz

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA „KULTURA W PRZESTRZENI”,
CIESZYN, 21-23 PAŹDZIERNIKA 1998

W dniach 21-23 października 1998 roku odbyła się w Cieszynie międzynarodowa konferencja z cyklu „Etnologia i antropologia kulturowa a badanie kultur regionalnych i regionalizmu w społeczeństwach nowoczesnych” na temat „Kultura w przestrzeni”. Współorganizatorami konferencji byli: Zakład Etnologii w Instytucie Nauk Społecznych i Nauk o Kulturze Uniwersytetu Śląskiego Filii w Cieszynie, Pracownia Atlasu Etnograficznego w Instytucie Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk we Wrocławiu, International European Ethnocartographic Working Group w Bonn.

Obrady uroczyste otworzył Prorektor Uniwersytetu Śląskiego prof. dr hab. Alojzy Kopiczek, a ze strony Międzynarodowej Europejskiej Komisji Etnokartograficznej uczestników powitał jej przewodniczący prof. dr Heinrich L. Cox. Wprowadzenia do konferencji dokonała prof. dr hab. Irena Bukowska-Floreńska wskazując na wagę podjętej problematyki, jej złożoność i możliwości interpretacyjne.

W sesji plenarnej wygłoszono trzy referaty. Prezes Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego prof. dr hab. Zygmunt Klodnicki (Zakład Etnologii, Instytut Nauk Społecznych i Nauk o Kulturze, Uniwersytet Śląski Filia w Cieszynie) mówił o zastosowaniu metody etnograficznej w badaniach nad genezą kultury tradycyjnej. Dr hab. Halina Rusek (Zakład Etnologii, Instytut Nauk Społecznych i Nauk o Kulturze, Uniwersytet Śląski Filia w Cieszynie) w swych rozważaniach teoretycznych dokonała socjologicznej analizy problemu wielokulturowości w przestrzeni pogranicza narodowego i etnicznego. Ks. dr Józef Budniak (Zakład Etnologii, Instytut Nauk Społecznych i Nauk o Kulturze, Uniwersytet Śląski Filia w Cieszynie) przedstawił rolę ekumenizmu w przestrzeni religijnej Śląska Cieszyńskiego.

Organizatorzy, z powodu pogłębiającej się specjalizacji w zakresie prac badawczych w naukach o kulturze i możliwości wypracowania konstruktywnych ustaleń teoretycznych i metodologicznych, postanowili dalsze obrady i dyskusje prowadzić w trzech sekcjach problemowych. Sekcja pierwsza zajmowała się metodą etnogeograficzną w etnologii europejskiej. Goście ze Słowacji, zwłaszcza PhDr. Soňa Kovačevićová (Ústav etnologie SAV, Bratislava) i PhDr. Rastislava Stoličňa (Ústav etnologie SAV, Bratislava) pokazały, w jaki sposób można dokonywać studiów porównawczych poszczególnych atlasów etnograficznych. We wnioskach podkreślały, że na mapach obejmujących Czechy, Morawy, Słowację i Węgry widać wyraźnie, że granice kulturowe zupełnie nie pokrywają się z granicami etnicznymi i politycznymi. Prof. dr Balázs Borsos (Néprajzi Kutató Csoport, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, Węgry) ukazał możliwości wykorzystania komputera przy wyodrębnianiu regionów etnokulturowych. PhDr. Mojmir Benža (Ústav etnologie SAV, Bratislava, Słowacja) na przykładzie obuwia i ubioru ludowego pokazał specyfikę tradycyjnej kultury słowackiej. Z kolei prof. dr Alexander Fenton (European Ethnological Research Centre, Edinburgh, Szkocja) zaprezentował historię badań etnokartograficznych w Europie, a dr Bernd Schöne (Institut für Sächsische Geschichte und Volkskunde, Drezno, Niemcy) scharakteryzował prace kartograficzne Adama Zürnera. O zmienności zasięgów kulturowych i dynamice zjawisk kulturowych na przykładzie budownictwa ludowego mówił PhDr. Jiří Langer (Rožnov pod Radhoštěm, Czechy).

Przedmiotem referatu PhDr. Josefa Vařeka (Ústav pro etnografii a folkloristiku, Praha, Czechy) były szopki bożonarodzeniowe na pograniczu Czech i krajów niemieckich. Natomiast prof. dr Gabor Barna (Lehrstuhl für Volkskunde, Universität Szeged, Węgry) przedstawił w swoim wystąpieniu na mapach z obszaru Węgier zasięgi występowania zwyczajów ludowych. Próbą ukazania relacji zachodzących pomiędzy etnografią a ludzką świadomością była wypowiedź prof. dr. Jurjena van der Kooi (Nedersaksisch Instituut, Universiteit Groningen, Holandia), zaś PhDr. József Liszka (Etnologické centrum, Komarno, Słowacja) opisał kulturę ludową węgierskiej mniejszości w Słowacji. Na uwagę zasługuje też opracowanie dr. Mieczysława Trojana (Katedra Etnologii, Uniwersytet Wrocławski) o przestrzeni kulturowej szwedzkiej wyspy Olandii.

Przedmiotem zainteresowań sekcji drugiej była miejska i wiejska przestrzeń kulturowa. Prof. dr hab. Anna Brzozowska-Krajka (Instytut Filologii Polskiej, UMCS, Lublin) na przykładzie fenomenu góralszczyzny w Stanach Zjednoczonych Ameryki omówiła przestrzenie tradycji miejskich mniejszości etnicznych w centrum metropolii chicagowskiej. Ciekawej antropologicznej analizy przestrzeni miejskiej Wrocławia dokonali dr Mirosław Marczyk i mgr Konrad Górny (Katedra Etnologii, Uniwersytet Wrocławski). Z kolei przestrzeń miejska Łodzi była przedmiotem zainteresowań dr Ewy G. Karpińskiej i prof. dr hab. Bronisławy Kopczyńskiej-Jaworskiej (Katedra Etnologii, Uniwersytet Łódzki). Pierwsza zaprezentowała opis analityczny idei przestrzeni granicznej jaką jest brama miejskiej kamienicy. Druga prelegentka ukazała związki zachodzące pomiędzy społecznością ewangelików łódzkich a przestrzenią materialną i społeczną tego miasta. Tematem wystąpienia prof. dr hab. Marii Pulinowej (Zakład Dydaktyki Geografii, INOZ, Uniwersytet Śląski) były formy działań edukacyjnych mających na celu kształtowanie tożsamości kulturowej młodzieży w przestrzeni Zagłębia Dąbrowskiego. Natomiast dr Dariusz Rott (Instytut Nauk o Literaturze Polskiej, Uniwersytet Śląski) odtworzył przestrzeń kulturową, pośród której poruszali się mieszkańcy Leszna w latach 1628-1656. Autor ten skupił się zwłaszcza na różnorodnych wrażeniach wizualnych wywoływanych przez ową przestrzeń. Interesujący referat wygłosiła prof. dr hab. Irena Bukowska-Floreńska (Zakład Etnologii, Instytut Nauk Społecznych i Nauk o Kulturze, Uniwersytet Śląski Filia w Cieszynie), która zanalizowała z perspektywy antropologicznej ciągłość i zmianę w przestrzeni kulturowej domu rodzinnego w tradycyjnych rodzinach górnośląskich. Prof. dr hab. Ryszard Kantor (Zakład Etnologii, Instytut Nauk Społecznych i Nauk o Kulturze, Uniwersytet Śląski Filia w Cieszynie) proponował rozważania nad rolą, jaką w realiach systemu totalitarnego pełni wielkomięjska przestrzeń publiczna. Przestrzeń ta, poprzez odgórnie narzuconą „szatę ideologiczną”, ma przede wszystkim indoktrynować a nie jak w systemach demokratycznych - informować. Próbą określenia odrębności kulturowej regionu lubuskiego było opracowanie dr Barbary Kotodziejskiej (Muzeum Etnograficzne w Zielonej Górze). Z kolei dr Izabela Bukraba-Rylska (Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa) przedstawiła wyniki badań nad świadomością i kompetencją kulturową młodzieży w wybranych gminach Białowieży. Antropologiczny wymiar przestrzeni młyna był przedmiotem ostatniego referatu wygłoszonego w tej sekcji przez dr. Jerzego Adamczewskiego (Muzeum Etnograficzne w Toruniu).

Trzecia grupa problemowa skupiła się nad wzajemnymi relacjami zachodzącymi między przestrzenią a tradycją i tożsamością. I tak: dr Przemysław Piekarski (Instytut Religioznawstwa, Uniwersytet Jagielloński) mówił o wizji przestrzeni świata w kulturze indyjskiej, dr Elżbieta Orłowska (Instytut Geografii, Uniwersytet Wrocławski) starała się wyznaczyć współczesny zasięg geograficzny kultury arabsko-muzułmańskiej, dr hab. Ryszard Vorbrich (Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej, Uniwersytet im. A. Mickiewicza, Poznań) w oparciu o materiał z badań przeprowadzonych wśród Berberów Marokańskich i mieszkańców Gór Mandara scharakteryzował dwie przeciwstawne formy adaptacji do środowiska naturalnego, ks. prof. dr hab. Franciszek Rosiński (Katedra Etnologii, Uniwersytet Wrocławski) przedstawił zagrożenia jakie stwarza współczesna cywilizacja techniczna dla kultur regionalnych w Papui Nowej Gwince. Kolejne trzy referaty były oparte na danych empirycznych ze Śląska. Dr Maria Śmiełowska (Instytut Socjologii, Uniwersytet Opolski) ukazała geograficzne i symboliczne wymiary przestrzeni życia w doświadczeniach zbiorowości Śląska Opolskiego, dr Urszula Swadźba (Instytut Socjologii, Uniwersytet Opolski) zajęła się wartościami, które funkcjonują wśród młodzieży pogranicza polsko-niemieckiego i kulturowego, jakim jest Opolszczyzna oraz geograficznego, jakim są tereny województwa zielonogórskiego, mgr Grzegorz Odoj i mgr Andrzej Peć (Zakład Etnologii, Instytut Nauk Społecznych i Nauk o Kulturze, Uniwersytet Śląski Filia w Cieszynie) przedmiotem swoich zainteresowań uczynili zagadnienie doświadczenia przez członków lokalnych zbiorowości Żor miejsc, w których zlokalizowane są kapliczki i krzyże przydrożne.

Inny prelegent, mgr Jarosław Eichstaedt (Katedra Etnologii, Uniwersytet Łódzki), wykorzystując inspiracje semiotyczne ze szkoły Moskwa-Tartu, spróbował zanalizować przestrzeń w tych

apokryfach ludowych, które koncentrują się wokół osoby Jezusa Chrystusa. O uświęcaniu przestrzeni na przykładzie Sanktuarium Krzyża Świętego w Salajce w Górnej Łomnej na Zaołziu mówiła mgr Małgorzata Michalska (Katedra Etnologii, Uniwersytet Wrocławski).

W konferencji brali też udział filozofowie. Mgr Marek Rembierz (Zakład Dydaktyki Ogólnej, Instytut Pedagogiki, Uniwersytet Śląski Filia w Cieszynie) wygłosił referat na temat „Metafizyczny ład przestrzeni a dylematy współczesnej kultury”, zaś prof. dr hab. Krzysztof Wieczorek (Instytut Filozofii, Uniwersytet Śląski) referat „Przestrzeń nowej jaskini Platona (o niespójności wyobraźni przestrzeni w kulturze współczesnej)”. Obrady w tej sekcji zakończył mgr Paweł Schmidt (Katedra Etnologii, Uniwersytet Łódzki) wystąpieniem pt. „Przestrzeń życia codziennego (badanie tożsamości lokalnej przez identyfikację z grupą)”.

Miłą atrakcją była zorganizowana w trzeci dzień konferencji wycieczka do Muzeum Beskidzkiego w Wiśle. Należy również dodać, że obradom towarzyszyła okolicznościowa sprzedaż wydawnictw uniwersyteckich oraz publikacji Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego.

Cieszyńska konferencja udowodniła, że możliwe jest wspólne spotkanie i przedyskutowanie poruszonych problematyki przez przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych: etnologów i antropologów kulturowych, socjologów, geografów, filozofów. Otwarła szeroki, antropologiczny punkt widzenia na przestrzeń kulturową, ukazała różne aspekty metody etnogeograficznej i najnowsze osiągnięcia uzyskane dzięki tej metodzie. Obrady i dyskusje uświadomiły też, iż procesy zachodzące między przestrzenią a człowiekiem są złożone i na tyle nie wyjaśnione, że uznanie tej problematyki za w pełni rozpoznaną wydaje się przedwczesne. Należy sądzić, iż konferencja będzie inspiracją dalszych badań empirycznych i dociekań teoretycznych.

Grzegorz Odoj, Andrzej Peć

KONFERENCJA „KONTYNUACJA I ZMIANA
W KULTURZE WSPÓŁCZESNEJ WSI POLSKIEJ”,
OPOLE – BIERAWA, 21-22 MAJA 1998

Od czterech już lat, co roku w różnych regionach kraju, spotykają się badacze kultury, przedstawiciele nauk społecznych, działacze i pracownicy jednostek kulturalno-oświatowych, by wspólnie śledzić przeobrażenia dokonujące się w kulturze polskich społeczności lokalnych po okresie transformacji ustrojowej. W tym roku uczestników konferencji „Kontynuacja i zmiana w kulturze współczesnej wsi polskiej” gościła ziemia Śląska Opolskiego. Spotkanie zorganizowane przy współdziałaniu Instytutu Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Opolskiego, Muzeum Śląska Opolskiego, Muzeum Zabawkarstwa w Kielcach, Muzeum Wsi Opolskiej i Urzędu Gminy w Bierawie zgromadziło przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych: etnologów, socjologów, pedagogów, historyków reprezentujących placówki naukowe z Cieszyna, Kielc, Poznania, Krakowa i Opola. W czasie dwudniowych obrad starano się przybliżyć współczesne oblicze lokalnych środowisk Opolszczyzny. Obok wystąpień o charakterze sprawozdawczym zaprezentowano prace analizujące aktualny stan i proces przeobrażeń dokonujących się w różnych sferach życia społecznego-kulturalnego. Wiele uwagi poświęcono problematyce stosunków etnicznych i relacji międzygrupowych w społecznościach lokalnych Śląska Opolskiego, a także zagadnieniom tożsamości etnicznej i identyfikacji narodowej. Program konferencji obejmujący 18 referatów wzbogacony został interesującą wycieczką krajoznawczą. Zwiedzanie muzeów oraz lokalnych placówek samorządowych pozwoliło przybliżyć uczestnikom konferencji obraz opolskiej wsi, stanowiło też cenne uzupełnienie teoretycznych rozważań i hipotez.

W imieniu gospodarzy przywitał gości Stanisław Gawlik. Dziekan Wydziału Historyczno-Pedagogicznego UO. Życząc uczestnikom owocnych obrad podkreślił aktualność i potrzebę badań nad stosunkami w obrębie środowisk wiejskich. Wyraził nadzieję, iż zaprezentowane w czasie obrad referaty, wysunięte spostrzeżenia i konkluzje zostaną spożytkowane dla rozwoju i aktywizacji polskich społeczności wioskowych.

Obrady zainaugurował Ludwik Kozolub wystąpieniem „Zróżnicowanie kulturowe współczesnej Opolszczyzny”, w którym poprzez pryzmat ruchów migracyjnych po roku 1945 starał się wyjaśnić specyfikę odrębności kulturowej Ziemi Opolskiej. Autor kreśląc obraz stosunków społecznych w obrębie różnych grup: Ślązaków zamieszkujących Opolszczyznę, repatriantów i przybyszów z Polski centralnej, wskazał, iż zideologizowana polityka kulturalna państwa ludowego, jak również konkurencyjne aspiracje poszczególnych grup stały się gruntem, na którym wzrosła wzajemna niechęć, nieufność, poczucie krzywdy, a nawet poniżenia. Transformacja ustrojowa stwarzając na nowo możliwość rozwoju lokalnych środowisk i ekspresji etnicznych tożsamości, przyniosła jednocześnie rewizję dotychczasowych postaw, otwierając tym samym nowy etap w kształtowaniu wzajemnych stosunków międzygrupowych.

Zagadnienie aktywizacji społeczno-kulturalnej w obrębie środowisk wioskowych podjął ksiądz Andrzej Hanich w wystąpieniu „Kulturalne życie parafialne współczesnej wsi opolskiej”. Opisuując życie wspólnot parafialnych na Opolszczyźnie wymienił dwa podstawowe nurty społecznej działalności Kościoła: pierwszy, związany z kalendarzem liturgicznym i obchodzeniem świąt kościelnych, drugi, łączący się z pracą duszpasterską, tj. tworzeniem parafialnych zespołów, stowarzyszeń, grup i kółek zainteresowań. Podkreślił tym samym znaczenie i rolę wspólnoty parafialnej, która nie tylko kształtuje zachowania i postawy religijne, ale także wpływa na życie społeczne, obyczajowe i kulturalne wsi. Swoistym przykładem tego typu działalności, a zarazem potwierdzeniem kulturotwórczej roli Kościoła, jest powstanie w 1993 roku Uniwersytetu Diecezjalnej Ludności Wiejskiej, który w systemie zaocznym oferuje kształcenie w zakresie wiedzy religijnej i humanistycznej. Tak więc, podejmowane i proponowane przez Kościół formy aktywności stają się dla mieszkańców wsi alternatywą wobec kultury masowej lansowanej przez media, a także swoistym antidotum na zubożenie i bierność społeczną.

Kontynuacją rozważań zaprezentowanych przez księdza Hanicha było wystąpienie Alojzego Wierzgonia, w którym autor starał się zilustrować funkcjonowanie sakralnych budowli w życiu mieszkańców opolskich parafii. Omawiając inicjatywy podejmowane na rzecz ochrony zabytków sakralnych Śląska Opolskiego, wskazał na społeczny aspekt tego typu działalności. Jak podkreślił autor, stare obiekty: przydrożne kapliczki, krzyże, drewniane kościółki, będące znakiem dziedzictwa kulturowego tej ziemi, pełnią w życiu miejscowej ludności ważne funkcje integracyjne. Są bowiem miejscem wspólnego celebrowania i przeżywania uroczystości religijnych, w czasie których elementy obrzędowości ludowej często wzbogacają liturgię kościelną nadając nabożeństwu lokalny koloryt i atmosferę ludowego świętowania.

Historii, kulturze i losom ludności napływowej z Kresów Wschodnich poświęcony został referat Małgorzaty Goc i Elżbiety Dworzak „Czy nadrobimy stracony czas?” Autorki w formie komunikatu przedstawiły stan badań prowadzonych od 1994 roku przez pracowników Muzeum Śląska Opolskiego wśród mieszkańców wsi Grodziec, byłych repatriantów z Błki Szlacheckiej, pow. lwowski. Zwracając uwagę na skąpą ilość materiałów etnograficznych poświęconych ludności napływowej, zakreśliły główne cele i założenia prowadzonej penetracji: odtworzenie historii i okoliczności związanych z przesiedleniem, adaptacją, a następnie życiem w nowym środowisku ludności przybyłej na tereny Śląska po roku 1945, a także próbę zrekonstruowania możliwie pełnego obrazu przyniesionej przez nich kultury. Nie jest to łatwe zadanie, gdyż większość przedmiotów i urządzeń uległa zniszczeniu, a okres 50 lat wymazał z pamięci najstarszych mieszkańców wiele faktów, przeżyć i wydarzeń. Stąd rejestracja odchodzącej w przeszłość kultury wydaje się ważnym i nagłym zadaniem.

Obraz życia, więzi i stosunków społecznych opolskich środowisk lokalnych, widziany oczami najmłodszego pokolenia mieszkańców Opolszczyzny, odsłonił blok referatów zaprezentowany

w drugiej części przedpołudniowych obrad. Autorzy na podstawie badań empirycznych prowadzonych wśród uczniów śląskich szkół starali się przedstawić przekrój postaw, zachowań, poglądów, wartości, aspiracji i planów życiowych opolskiej młodzieży. Analiza zgromadzonego materiału wykazała występowanie znamiennych różnic w postawach i zachowaniach prezentowanych przez młodzież w zależności od środowiskowego lub etnicznego pochodzenia. Zenon Jasiński, omawiając konsekwencje przemian oświaty dla kultury wsi, wskazał m.in. na dysproporcje w osiąganiu stopnia dojrzałości osobowej między dziećmi ze środowisk wiejskich a ich rówieśnikami z miasta. Z kolei Violetta Ruszczewska, analizując postawy wobec lokalnego środowiska, zwróciła uwagę, iż młodzież z rodzin autochtonicznych o wiele częściej dostrzega znaczenie więzi społecznych i życia wspólnotowego niż dzieci z rodzin napływowych.

Współczesne oblicza kultury regionalnej Śląska Opolskiego oraz procesy przeobrażeń w sferze życia obyczajowego środowisk wiejskich Opolszczyzny stanowiły zasadniczy temat rozważań zaprezentowanych w popołudniowej części obrad. Teresa Smolińska w referacie „Zjawiska pseudofolklorystyczne na Górnym Śląsku” podjęła próbę analizy fenomenu popularności śląskiego disco. Jak pokazała dokonana przez autorkę interpretacja repertuaru śląskich kabaretów i zespołów muzycznych, piosenki omawianego nurtu, utrzymane w konwencji disco, łączą w dowolny sposób elementy właściwe kulturze popularnej i ludowej. Mimo odstępstw od tradycyjnych wzorów zarówno w gwarze, stroju jak i linii melodycznej zyskują powszechną akceptację wśród rodzimej ludności, tak w młodszych, jak i starszym pokoleniu. Poprzez odwołanie do śląskiej tradycji i obyczajowości, przy jednoczesnym zastosowaniu form muzyki popularnej, w sposób zabawny i łatwy w odbiorze (zbanalizowana treść i forma) opowiadają o Ślązakach, ich kulturze i życiu. Realizują tym samym mit o arkadyjskiej szczęśliwości śląskiego raju. Zyskując popularność w szerokich kręgach społecznych piosenki śląskiego disco stają się znakiem współczesnych przeobrażeń w kulturze obyczajowej Śląska, a być może są zwiastunem tworzenia nowych jakości śląskiego folkloru.

Inny aspekt kulturowego oblicza opolskiej wsi omówił Bogdan Jasiński w pracy „Zwyczaj wodzenia niedźwiedzia na Śląsku Opolskim”. Na przykładzie analizy powyższego zwyczaju autor zilustrował proces kontynuacji i zmiany tradycyjnych form kultury we współczesnej rzeczywistości. Po zaprezentowaniu opisu oraz funkcji wodzenia niedźwiedzia w tradycyjnej społeczności, prześledził przeobrażenia i transformacje, jakim podlegał ów zwyczaj przez okres ostatnich 50 lat, aż do czasów obecnych. Kreśląc współczesny kontekst wodzenia niedźwiedzia, autor scharakteryzował znamienny proces zanikania pierwotnych funkcji zwyczaju przy jednoczesnym przetwarzaniu jego dawnych treści – w miejsce dawnego niedźwiedzia pojawia się pluszowy miś, wróżby o urodzaju zastępuje wskazanie szczęśliwych liczb wygranej w totolotka, a tradycyjna danina zostaje zamieniona na skrzynkę piwa. Dzięki owej transformacji i aktualizacji dawnych treści zwyczaj wodzenia niedźwiedzia, podobnie jak i inne formy kultury o proveniencji ludowej zachowują swą żywotność, wpisując się w specyfikę współczesnego krajobrazu kulturowego regionu.

Z dużym zainteresowaniem spotkało się wystąpienie Jana Feussette, w którym autor w oparciu o zapisy zamieszczone w Złotej Księdze kroniki Ochotniczej Straży Pożarnej w Brzozowcu odtworzył dzieje i atmosferę działalności Amatorskiego Zespołu Teatralnego „Alarm”. Kreśląc sylwetkę obecnego na konferencji twórcy teatru Józefa Gacka, przybliżył niezwykle postaci, człowieka o ogromnej pasji twórczej, któremu zaangażowanie i poświęcenie pozwoliło stworzyć w niewielkiej miejscowości jeden z bardziej znanych teatrów ludowych w regionie. Prezentując osiągnięcia teatru i jego rolę w życiu mieszkańców Brzozowca, autor referatu podkreślił tym samym znaczącą rolę jednostek w aktywizacji życia społeczno-kulturalnego lokalnych środowisk.

Obrady pierwszego dnia zamknęła Elżbieta Wijas-Grocholska wystąpieniem „Lauby jako element architektury wsi (przeobrażenia w XX wieku)”, w którym scharakteryzowała specyfikę lokalnych zabudowań wiejskich. Następnie uczestnicy konferencji udali się do Muzeum Wsi Opolskiej, gdzie po zwiedzeniu skansenu spotkali się w regionalnej restauracji, by podsumować obrady pierwszego dnia.

Wycieczka krajoznawcza wiodąca trasą z Opola przez Kamień Śląski, Górę Świętej Anny, Leśnicę do Bierawy rozpoczęła drugi dzień konferencji. Po zwiedzeniu bazyliki św. Anny i muzeum Powstańców Śląskich uczestnicy przejechali do Bierawy, gdzie w sali Gminnego Centrum Kultury i Rekreacji kontynuowano obrady. Z uwagą wysłuchano wystąpienia Henryka Chromika, wójta Bierawy, pt. „Przemiany w życiu społeczno-kulturalnym Bierawy w ostatnich latach”, w którym scharakteryzował aktualny stan gminy, poczynawszy od obrazu stosunków społecznych (struktura zatrudnienia, migracje zarobkowe, wykształcenie i poziom życia mieszkańców), poprzez zagadnienia etniczno-narodowe, aż do działań i osiągnięć samorządu terytorialnego w zakresie rozbudowy lokalnej infrastruktury. Uzupełnieniem wystąpienia H. Chromika był komunikat Mirosława Wierzby na temat działalności i dorobku Gminnego Centrum Kultury i Rekreacji w Bierawie. Jak mówca zaznaczył, proponowane przez miejscową placówkę formy aktywności przyczyniają się do ożywienia i wzbogacenia życia kulturalnego mieszkańców wsi a także wzmocnienia lokalnych więzi środowiskowych. Prezentację Gminy Bierawa zakończył terenowy objazd, w czasie którego goście zwiedzili ważniejsze placówki samorządowe i najnowsze inwestycje na terenie gminy. Następnie wszyscy udali się do sali Ośrodka Kultury, gdzie nastąpiło podsumowanie konferencji.

Na zakończenie obrad zabrał głos Ryszard Kantor, główny inicjator i pomysłodawca konferencji. Dziękując uczestnikom za owocną pracę w czasie dwudniowych obrad, podkreślił, iż opolskie spotkanie spełniło oczekiwania organizatorów. Prace zaprezentowane w czasie konferencji przybliżyły aktualny stan kultury i życia społeczności wiejskich Opolszczyzny, pozwoliły lepiej poznać lokalne stosunki, a także uświadomić ujawniające się ostatnio na tym terenie problemy natury etnicznej i narodowej. Biorąc pod uwagę dotychczasowy dorobek czterech już konferencji cyklu „Kontynuacja i zmiana w kulturze współczesnej wsi polskiej” z satysfakcją przyznał, że cele i założenia, jakie legły u podstaw organizowania tego typu spotkań, udaje się realizować. Gromadzony w czasie konferencji materiał, dostarczając cennych informacji na temat kultury lokalnych środowisk w poszczególnych regionach kraju, może bowiem w przyszłości stanowić podstawę do stworzenia całościowego obrazu przeobrażeń dokonujących się w kulturze wsi polskiej po okresie transformacji ustrojowej.

Niestety, napięty i obszerny program opolskiej konferencji uniemożliwił zaprezentowanie wszystkich prac. Z braku czasu swych referatów nie wygłosili: Jadwiga Kosowska-Rataj („Tradycja w oczach dziecka wiejskiego”), Edward Nycz („Społeczność lokalna wobec kataklizmu powodzi”) oraz Ryszard Kantor („Modernizacja kultury – kaprys czy konieczność?”). Teksty powyższych referatów wraz z innymi pracami ukażą się drukiem w tomiku obejmującym zbiór materiałów pokonferencyjnych. Czytelnicy znajdą w nim pełniejsze omówienie zagadnień i problemów zasygnalizowanych jedynie w powyższym sprawozdaniu.

Stanisława Trebunia-Staszal

KONFERENCJA „UTRACONE I ODBUDOWANE MAŁE OJCZYZNY”. ZIELONA GÓRA, 21 WRZEŚNIA 1996

Pierwotnie tytuł brzmiał: „Kultura ludowa a utracone i odbudowane małe ojczyzny”. Nieznaczna zmiana tytułu była konieczna aby poszerzyć zakres tematyczny konferencji.

Konferencję przygotował prof. dr hab. Zbigniew Jasiewicz, przewodniczący Komitetu Nauk Etnologicznych. Obradom przewodniczyli prof. dr hab. Bogusław Linette i prof. dr hab. Danuta Markowska.

Konferencja towarzyszyła 72. Walnemu Zgromadzenia PTL, które odbywało się w dniach 20-22 września 1996 r. Obok referatów w konferencji wzięli udział członkowie Polskiego Towarzy-

stwa Ludoznawczego w liczbie około 65 osób, przedstawiciele władz województwa zielonogórskiego (m.in. wojewoda) i Zielonej Góry oraz 20-30 osób z regionu Środkowego Nadodrza (pracownicy muzeów, pracownicy innych placówek kulturalnych i in.).

Dwóch referentów nie przyjechało (prof. dr hab. Dorota Simonides i mgr Irena Lew), wygłoszono natomiast dwa dodatkowe referaty, a mianowicie mgr Anatol Omelaniuk, przewodniczący Krajowej Rady Regionalnych Towarzystw Kultury („O problematyce małych ojczyzn w pracach towarzystw regionalnych”) oraz PhDr. Hana Hlôškova CSc. z Ústav etnologie SAV, Bratysława („O problematyce małych ojczyzn i regionów na Słowacji”). Niektóre z referatów wzbudziły dyskusję, zwłaszcza wystąpienie prof. Zbigniewa Jasiewicza (Poznań), prof. Olgi Goldberg-Mulkiewicz (Jerozolima) i Mirosława Pecucha. Założenia konferencji zostały spełnione „z nadatkiem”: problematykę utraty małych ojczyzn i ich odbudowę w oparciu o kulturę ludową na Ziemiach Zachodnich udało się rozważyć na szerszym tle porównawczym dzięki wystąpieniom dr. Hansa-Dietera Handraka (Bonn) i dr.dr. Elisabeth i Olafa Bockhornów z Wiednia. Obok aspektu etnologicznego pojawił się wątek znaczenia związku uczuciowego migrantów, Polaków, Niemców, Ukraińców i Żydów z dwoma „małymi ojczyznami”, tą utraconą i tą odbudowaną, i ich pozytywne znaczenie w pokojowej i integrującej się Europie. Zakres treściowy konferencji został wyczerpany a nawet przekroczony. Nieobojętnym aspektem jest fakt znacznego zainteresowania konferencją władz lokalnych, co przejawiało się m.in. w przyrzeczeniu dofinansowania tomu pokonferencyjnego.

Zygmunt Kłodnicki

KONFERENCJA „RELIGIJNOŚĆ LUDOWA
NA POGRANICZACH KULTUROWYCH I ETNICZNYCH”,
CIESZYN, 22-23 PAŹDZIERNIKA 1997

W dniach 22-23 października 1997 roku odbyła się w Cieszynie konferencja naukowa „Religijność ludowa na pograniczach kulturowych i etnicznych”. Współorganizatorami konferencji byli Zakład Etnologii w Instytucie Nauk Społecznych i Nauk o Kulturze Uniwersytetu Śląskiego Filii w Cieszynie, Komisja Studiów nad Przyszłością Górnego Śląska PAN Oddz. w Katowicach oraz Komisja ds. Polsko – Czeskich i Polsko – Słowackich PAN Oddz. w Katowicach. Zgodnie z założeniem organizatorów konferencja ta była kolejną z cyklu poświęconego wybranym dziedzinom kultury współczesnej.

Konferencję uroczystie otworzył prof. dr hab. Andrzej Wójtowicz, Dziekan Wydziału Pedagogiczno-Artystycznego. Wprowadzenia w problematykę sesji dokonała prof. dr hab. Irena Bukowska-Floreńska, Dyrektor Instytutu Nauk Społecznych i Nauk o Kulturze, v-ce Przewodnicząca Komisji Studiów nad Przyszłością Górnego Śląska, która podkreśliła wagę i doniosłość podjętej tematyki, jej zakres, walory poznawcze oraz krótko scharakteryzowała możliwości interpretacyjne.

Konferencja zgromadziła 24 prelegentów z rozmaitych ośrodków naukowych i naukowo-badawczych z całej Polski. Zaprezentowano wyniki badań nad polską religijnością ludową, jak i wybrane aspekty religijności innych grup narodowych i etnicznych (europejskich i pozaeuropejskich). I tak: prof. dr hab. Anna Szyfer omówiła znaczenie ośrodków kultu religijnego dla utrzymania tożsamości etnicznej i narodowej Warmiaków, doc. dr hab. Tadeusz M. Trajdos przedstawił miejsce i rolę przydrożnych figur kamiennych w życiu religijnym wsi Górnej Orawy, prof. dr hab. Irena Bukowska-Floreńska zarysowała współczesną polską religijność ludową skupiając się głównie na najbardziej charakterystycznych zachowaniach, normach obyczajowych oraz prakty-

kach obrzędowych. Z kolei ks. prof. dr hab. Henryk Zimoń zaprezentował wybrane rytuały religijne u ludu Konkomba z Północnej Ghany, dr Mieczysław Trojan analizował współczesne przejawy religijności ludowej w Szwecji, prof. dr hab. Urszula Kaczmarek ukazała funkcje religii w życiu Polaków na Węgrzech. Inni uczestnicy mówili m.in. o wzorach życia religijnego na pograniczach etnicznych i kulturowych, religijności ludowej okresu Wielkiego Postu w Opoczyńskim, elementach magicznych w obrzędowości wiosennej mieszkańców Stryszawy w Beskidzie Żywieckim, o religijności odpustowej na Górnym Śląsku.

Konferencja poświęcona ludowej religijności wypełniła lukę. Zwrócono bowiem uwagę na wciąż niedostateczne podejmowanie tej tematyki, zwłaszcza przez etnologów, którzy – jak się wydaje – powinni wykazywać szczególne zainteresowanie funkcjonowaniem współczesnej religijności. Tkwi ona przecież – co wielokrotnie podkreślano – w mentalności wszystkich środowisk społecznych i jest ich specyficzną wartością. Podczas obrad i dyskusji pojawiły się też wypowiedzi o charakterze metodologicznym, które wskazały szereg istotnych problemów, wymagających prowadzenia dalszych badań empirycznych i dociekań teoretycznych.

Materiał zebrany w czasie konferencji wzbogaca wiedzę o roli, znaczeniu i funkcjach religijności, która nadal jest świadectwem duchowych i społecznych potrzeb człowieka końca XX wieku.

Grzegorz Odoj, Andrzej Peć

SESJA NAUKOWA „MIĘDZY LACHAMI A GÓRALAMI”. MSZANA DOLNA, 25-26 WRZEŚNIA 1997

Ze względu na wielopłaszczyznowe ujęcie problematyki konferencję przygotowały dr Anna Kowalska-Lewicka i doc. dr hab. Danuta Tylkowa, sekretarzem konferencji była prof. dr hab. Bronisława Kopczyńska-Jaworska. Konferencja towarzyszyła 73. Walnemu Zgromadzeniu Delegatów Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego w Mszanie Dolnej w dniach 24-25 września 1997 roku. Obok referentów w konferencji uczestniczyli członkowie PTL w liczbie ok. 130 osób, przedstawiciele władz i kuratorium okręgu szkolnego nowosądeckiego oraz władz lokalnych a także miejscowi działacze kultury i oświaty.

W tematyce konferencji można wyróżnić trzy nurty:

a) lokalny, mający za zadanie podsumowanie dotychczasowego dorobku naukowego badane-go pogranicza lachowsko-góralskiego i wytyczenie nowych zadań badawczych,

b) nurt „karpacko-balkański” pozwalający na interpretację wspomnianego pogranicza lachowsko-góralskiego w makroskali; tu referaty członków Międzynarodowej Komisji do Badań Kultury Ludowej w Karpatach i na Balkanach oraz redakcji *Słowińskiego Atlasu Etnograficznego*,

c) obejmujący tematykę regionalną, a mianowicie ochronę i propagowanie dziedzictwa kulturowego. Jednym z osiągnięć konferencji było zaktywizowanie działalności Międzynarodowej Komisji do Badania Kultury Ludowej w Karpatach i na Balkanach, czego efektem jest między innymi decyzja druku międzynarodowego tomu o folklorze zbójnickim i przyspieszenie prac nad syntezą architektury ludowej i pasterstwem wysokogóralskim Karpat i Balkanów.

Poza polskimi naukowcami w konferencji wzięli udział uczeni z Czech, Słowacji, Ukrainy, Węgier i Serbii.

Zygmunt Kłodnicki

PROJEKT BADAWCZY
„ŻYCIE CODZIENNE, CYWILIZACJA I KULTURA POPULARNA
W FINLANDII (1500-2000)”*

Fińska etnologia jeszcze do początków lat 90. preferowała tradycyjny sposób uprawiania dyscypliny. Polegał on przede wszystkim na gruntownym badaniu rodzimej kultury tradycyjnej, traktowanej jako integralny i główny element kultury narodowej. Badania te przynosiły rezultaty w postaci obszernej monografii i opracowań, przy czym szczególny nacisk kładziono na „romantyczne” przedstawianie materiału etnograficznego; zainteresowania koncentrowały się głównie wokół czystych i nienaruszonych reliktowych fenomenów kultury ludowej, a bardzo duży nacisk kładziono na dokumentację istniejącej jeszcze kultury materialnej.

Ogół wysiłków etnologicznych ukierunkowany był na wydobywanie z kulturowego tła partykularnych kontekstów, często izolowanych od siebie grup, takich fenomenów i artefaktów kulturowych, które „pasowały” do tworzenia ogólnonarodowej wizji własnej kultury ludowej. U podstaw takiego działania leżało przeświadczenie, iż oryginalność i autentyczność kultury tradycyjnej stanowi niezbywalną podstawę narodowej tożsamości Finów. Nie ulega wątpliwości, iż takie programowe sformułowanie założeń ideologicznych etnologii, w której kultura ludowa, niczym kłamra, miała spinać w jeden historycznie i kulturowo legitymujący się naród, rozdziło wiele – świadomych lub nieświadomych – manipulacji materiałem terenowym. Pewnym uzasadnieniem takiej postawy jest historyczno-polityczna sytuacja Finlandii, jej „świeża” jeszcze niepodległość (mam na myśli lata międzywojenne) wymagająca poświadczenia w postaci naukowo potwierdzonych faktów.

Jeden z przykładów niemalże programowo uporczywego trwania w pozytywistyczno-romantycznym przeświadczeniu, iż najważniejszym zagadnieniem etnologii fińskiej jest dokumentacja tradycyjnie pojmowanego materiału etnograficznego stanowi *Atlas Etnograficzny Finlandii*, nad którym prace rozpoczęte w 1930 roku, z niewielkimi przerwami trwały aż do roku 1976, a działy kultury duchowej ujrzaly światło dzienne dopiero w 1994 roku! Należy podkreślić, iż niemal do samego końca prac ściśle przestrzegano zasad określonych przez jego twórców w 1930 roku, mimo zniknięcia większości zamyślonych do udokumentowania w *Atlasie* fenomenów kulturowych.

Zmieniające się realia społeczno-kulturowe Finlandii, w postaci szybkiej industrializacji i urbanizacji kraju oraz związanej z nimi „degradacji” tradycyjnego życia małych agrarnych społeczności, spowodowały proces zanikania obiektów badań etnograficznych, wymuszając tym samym reorientację dyscypliny.

Projekt Fińskiej Akademii Nauk jest właśnie próbą spojrzenia na całość kultury w Finlandii nie poprzez pryzmat ideologiczno-narodowego uwikłania dyscypliny, lecz poprzez samą kulturę. Jak piszą w tekście projektu jego pomysłodawcy Bo Linnqvist i Pekka Junkala (Jyvaskyla University): „impulsem do naszych studiów były badania życia codziennego w Finlandii w latach 1500-1700, dokonywane na podstawie zebranych materiałów źródłowych”¹. Sedno zainteresowań twórców i realizatorów projektu leży pomiędzy zagadnieniami życia codziennego, cywilizacji oraz kultury popularnej. Autorzy projektu wyraźnie wskazują na dwa źródła impulsów intelektualnych przyświecających ich pracy, płynące z francuskiej szkoły analitycznej, okresu pomiędzy 1960 a 1970 rokiem, ze szczególnym uwzględnieniem takich badaczy, jak Fernand Braudel i Lucien Febvre oraz z niemieckiej szkoły historycznej uosobionej w postaci Norberta Elias, fundatora idei, iż „kultura popularna jest zwierciadłem odbijającym w równej mierze kulturę wysoką, jak i anty-kulturę”². W poczet duchowych patronów projektu zostali włączeni również

* Projekt Komitetu Badań Kultury i Społeczeństwa Fińskiej Akademii Nauk.

¹ B. Linnqvist, *Etnologen och den historiska dimensionen*, Dugnad, Oslo 1993.

² *Ibidem*.

tacy myśliciele i badacze, jak Michel Foucault, Jacques Le Goff, Carlo Ginzburg, Juri Lotman, czy Robert Redfield.

Pisząc o projekcie nie wolno pominąć jeszcze jednej inspiracji kierującej poczynaniami fińskich etnologów, a mianowicie pracy Stephena Toulmina *Kosmopolis. Ukryty porządek nowoczesności* (*Cosmpolis. The Hidden Agenda of Modernity*). Autorzy czerpią z tej pozycji inspiracje dwójakiego rodzaju: metodologiczną, pod którą kryje się zdolność przekraczania przez opis naukowy wszelkich „izmów” i nie krępowania tym samym swobody interpretacji oraz dotycząca podstawowej kondycji życia (głód, wojna), reprezentującej profil badań noszących nazwę „studia nad płcią” (*gender studies*). Autorzy wyjawiają, iż tak naprawdę centralnym arealem ich zainteresowań jest odrzucenie tradycji oralnej przez kulturę pisaną oraz transformacja prywatności i indywidualizmu w Foucaultowską sferę „niecywilizacji”, szaleństwa, przestępstwa, choroby, czy Bachtinowskiego prostactwa.

U podstaw teoretycznych projektu autorzy kładą publikację Philippe Aries i Geogresa Duby *Historia życia prywatnego* przedstawiającą zagadnienia „prywatnej praktyki społecznej” w perspektywie tradycji europejskiej. Głównym założeniem projektu jest przrzucenie pomostu pomiędzy „wielką” a „małą” perspektywą, co jest nawiązaniem do Redfieldowskiej koncepcji „wielkiej” i „małej tradycji”.

Projekt – jak podkreślają jego twórcy – jest dziełem interdyscyplinarnym, stąd też autorzy lokują swoje poszukiwania pomiędzy tradycyjnymi przedmiotami zainteresowań historii, historii sztuki, historii myśli, antropologii kulturowej, etnologii, folklorystyki, semiotyki oraz lingwistyki, które sprowadzone do wspólnego mianownika ujmowane są przez nich jako historia idei lub antropologia historyczna.

Autorzy projektu wyznaczają pięć następujących pól podlegających eksploracji: 1) reguły związków pomiędzy obyczajem a ciałem, 2) autobiografia, 3) prywatność i samotność jako zjawisko kulturowe, 4) przyjaźń i jej znaczenie, 5) funkcjonalność domu.

W zakres zainteresowań badawczych wchodzi również zagadnienia uzupełniające, jak: indywidualność, wartość prywatności, życie w domu, smak, dekoracja domu oraz przygotowywanie posiłków.

Autorzy w tekście projektu sygnalizują również własną roboczą definicję kultury codzienności (*culture of everyday life*), która ich zdaniem lokuje się między człowiekiem, jako „slugą społecznym”³ oraz społeczną rolą „osoby prywatnej” i jej jaźnią (*self*). Uzupełnieniem tej dość szczupłej definicji kultury jest położenie nacisku na poszczególne jej sfery: deskryptywną (totalność, zadowolenie), normatywną (zasady, ideały), psychologiczną (potrzeby, uczenie), strukturalną (modelowość, organizowanie) oraz genetyczną (idee, symbole i artefakty). Autorzy chcą być może w ten sposób dokonać rewitalizacji pojęcia *kultury* zarzuconego przez postmodernistyczny nurt antropologii, chcąc być tym samym w zgodzie z podkreślaną przez siebie ideą holistycznego ujmowania poszczególnych części badanej materii.

Projekt podzielony jest na pięć tematycznie ułożonych grup zagadnień ogólnych z podporządkowanymi szczegółowymi polami badawczymi:

1) Przestrzeń: publiczna – prywatna, kolektywna – lokalna, społeczna – indywidualna, fizyczna (dzika/oswojona), płęć (męska/żeńska), przestrzenna – symboliczna, ideowa – fizyczna.

2) Ciało: fizyczność, siła i mentalność, ruch (formy religijne), naturalne i nienaturalne aspekty ciała, normalność i nienormalność, ubiór (okrywanie i obnażanie ciała), picie i jedzenie, ciało czyste a ciało brudne, śmierć i życie.

3) Seksualność: zróżnicowanie płciowe, moralność (między prywatnym a publicznym życiem seksualnym), „wylączeni” (prostytutki, homoseksualiści, etc.), seksualność jako honor i zniewaga „narodowego ciała”.

4) Artefakty: od funkcjonalności do estetycznego symbolizmu, kultura materialna (elementy, sposób wykonania i zróżnicowanie technologiczne), wartość i status (hierarchie artefaktów

³ Zob.: R. Benedict, *Wzory kultury*, PWN, Warszawa 1966.

a człowiek), przedmioty „rytualne” a przedmioty codziennego użytku, przedmioty prywatne a publiczne, przedmioty używane przez mężczyzn a przedmioty „żeńskie”, luksus i wystrój, bogactwo i władza, zmiany w relacjach między człowiekiem a przedmiotem.

5) Czas i pamięć: koncepcje teraźniejszości i przeszłości, nowoczesność i modernizacja, kontynuacja i przerwanie, „dni świąteczne” jako symbole czasu i pamięci („święteczność” przestrzeni, kontrola seksualna, sprzeciw i pamięć), wydarzenie – opowieść – legenda – mit (wspólnotowe koncepcje a mentalny krajobraz), zapominanie**.

Niniejszy projekt lokuje się w dość popularnym obecnie nurcie dociekań humanistycznych, który falsyfikuje modernistyczne koncepcje humanistyki – w tym również etnologii – jako „służącej” państwu i narodu⁴, a tym samym odchodzi od przedstawiania praktyki społeczno-kulturowej w kontekście, czy też przez pryzmat narodu. Tym, co budzi zainteresowanie w projekcie, jest fakt poszukiwań, rzec by można, „po drugiej stronie perspektywy”, czyli zwrócenia się ku tym fenomenom kulturowym, pomijanym w dotychczasowych badaniach kulturologicznych, które stanowią istotną przeciwwagę dla „wielkich tradycji i projektów modernizmu”. Owe fenomeny to arealy kultury często pomijane, marginalizowane, skrywane ze wstydem, nie pasujące do ogólnych koncepcji narodu i kultury, jako zwartej wspólnoty terytorialno-kulturowej, to wątki tropione i ukazywane przez przywoływanych już Michela Foucaulta oraz Norberta Eliasa⁵. W filozoficznym horyzoncie projektu zdają się majaczyć kontury dociekań Heideggera i Geertza nad istotą lokalności i rewitalizacji takich pojęć, jak „dom”, „mieszkanie”, „budowanie”⁶.

Projekt Komitetu do Badań w Kulturze i Społeczeństwie Fińskiej Akademii Nauk, w kontekście fińskiej etnologii jako samodzielnej dyscypliny, może świadczyć o ciągłym poszukiwaniu nowego i adekwatnego sposobu konceptualizacji rzeczywistości kulturowej w zmieniających się warunkach rozwoju tej dyscypliny, stanowi również próbę wyrwania się z więzów „archeologii etnograficznej” preferowanej jeszcze do niedawna przez fińską etnografię.

Maciej J. Dudziak

REKONESANS ETNOGRAFICZNY W GRUZJI

Jesienią 1997 r. jako studentki warszawskiej Katedry Etnologii i Antropologii Kulturowej odbyłyśmy miesięczną wyprawę do Gruzji. Dwa tematy, wokół których skoncentrowały się nasze zainteresowania, przygotowane były pod okiem prof. Andrzeja Woźniaka. Pierwszy temat „Życie biesiadne, zwyczaje stołu i gościnność” został opracowany przez Magdalenę Prosińską, a zajmował nas wszystkich, będących nie tylko obserwatorami ale i uczestnikami wielu biesiad. Gościnność gruzińska ma w Polsce dość wyraźny stereotyp, który znałyśmy. Stąd też pojawił się pomysł, by skonfrontować go z rzeczywistością. Poza tym był to niewątpliwie prosty sposób nawiązywania kontaktów z miejscowymi i nabierania orientacji w skomplikowanej sytuacji społecznej w dzisiejszej Gruzji. Drugą sferę naszych zainteresowań stanowiło środowisko gromadzące się wokół utworzonego w 1995 roku Stowarzyszenia Polaków w Gruzji „Polonia”. O jego istnieniu

** Opracowano na podstawie: *Research project. Finnish Academy: Committee for Research into Culture and Society. EVERYDAY LIFE, CIVILIZATION AND POPULAR CULTURE in Finland during the period 1500- 2000 by Bo Lonnqvist & Pekka Junkala, Jyväskylä 1998.*

⁴ W tej sprawie zob.: J.-F. Lyotard, *Kondycja ponowoczesna. Raport o stanie wiedzy*, Warszawa 1997.

⁵ Zob.: M Foucault, *Historia szaleństwa w dobie klasycyzmu*, PIW, Warszawa 1987 oraz N. Elias, *Przemiany obyczajów w cywilizacji Zachodu*, PIW, Warszawa 1980.

⁶ Zob.: M. Heidegger, *Budować, mieszkać, myśleć*, Warszawa 1977 oraz C. Geertz, *Local Knowledge. Further Essays in Interpretive Anthropology*, New York 1983.

dowiedziałyśmy się w Warszawie. Założycielką jest pani Maria Filina, profesor polonistyki Uniwersytetu Tbiliskiego. Z całą pewnością, jak mówi pani profesor, niemalże znaczenie dla rosnącego zainteresowania Stowarzyszeniem mają warunki ekonomiczne, ale przecież nie tylko one. Przy okazji odkrywane są, wydobywane z zapomnienia historie rodzin o polskich korzeniach, często wciąż o polskich nazwiskach, których brzmienie obronione zostało przed rusyfikacją czy „gruzinizacją”. Te nazwiska z dumą wymienia prof. Filina: Kościuszko, Kwiatkowski, Kozłowski. Stowarzyszenie jest też pewnym nawiązaniem do istniejących na przełomie XIX i XX wieku towarzystw, dużo liczniejszej wówczas Gruzjińskiej Polonii. Jeszcze w Warszawie Patrycja Prześlakiewicz przeprowadziła wywiad (zamieszczony w V numerze „Pro Georgii” z panem Karpowiczem, który jako młody człowiek był świadkiem i uczestnikiem imprez organizowanych przez Dom Polski, prężnie działający aż do lat dwudziestych naszego wieku. Pan Karpowicz wprowadził nas w świat tbiliskiej młodości, którego obraz przefiltrowany został przez zwodniczą koloryzującą i mitologizującą pamięć.

W Tbilisi spędziłyśmy około dwóch tygodni. Gościnność, z jaką byłyśmy przyjmowane, wzmacniana była dodatkowo przez deklarowaną powszechnie przyjaźń do Polaków. Wielu Gruzynów wśród swoich praojców ma Polaków. Jak mówiła nam prof. Filina, należy do dobrego tonu pochwalenie się polską babcią lub dziadkiem. Na pozytywny stereotyp Polaka – dobrze urodzonego, z wyższym wykształceniem, którego działalność wiązano z twórczością artystyczną – wpłynęła jedna z pierwszych fal uchodźczych na Kaukaz – ludzi mocno zaangażowanych w ruch niepodległościowy. Do nich odwołują się tbiliscy poszukiwacze historii związków polsko-gruzińskich. Z dumą mówią o schedzie po polskich architektach, aktorach, działaczach kulturalnych. Polonia tbiliska będzie zapewne przedmiotem pracy magisterskiej Justyny Doboszyńskiej.

Innym wątkiem polonijnym opracowywanym przez Patrycję Prześlakiewicz (również z zamiarem finalizacji w pracy magisterskiej) jest historia rodziny Poniatowskich, należącej od 1997 roku do Stowarzyszenia. Mieszkają oni w miasteczku Achalcyche i w pobliskiej wiosce Uraweli w południowo-zachodniej Gruzji. Seniorem rodu jest Edmund Poniatowski, pan dziewięćdziesięcioletni, którego wspomnienia dają początek poprzedzielanej plamami zapomnienia historii rodziny, żyjącej w tym zakątku Gruzji od prawie dwustu lat.

Zeszłoroczny wyjazd był rekonesansowy. Przemierzyłyśmy Gruzję od zachodnich krańców, po wschodni jej region – Kachetię. Nie miałyśmy okazji poznać ludzi o polskim pochodzeniu żyjących w Kutaisi (drugim co do wielkości mieście Gruzji), choć spotkani Gruzini bez trudu wymieniali kilka tamtejszych rodzin o polskich nazwiskach. Odwiedziliśmy natomiast mieszkańców kachetyńskiej wioski Achalsopeli, państwa Ocyńskich i Dubowskich. Ich bardzo mała znajomość języka rosyjskiego (co częste w Kachetii) utrudniała bezpośredni dialog, jednak, jak wynikało z rozmowy, Polska nie jest im obojętna. Jest rajem utraconym i nieosiągalnym, tym bardziej wyraził im trudniejsza jest sytuacja ekonomiczna w dzisiejszej Gruzji.

Druga wyprawa do Gruzji, planowana na wrzesień bieżącego roku, będzie miała na celu zebranie materiałów brakujących do ukończenia naszych prac.

Justyna Doboszyńska, Patrycja Prześlakiewicz